

Kultúrtörténeti kronológia ***a magyar irodalom áttekintéséhez*** **896—1970**

- 896 k. honfoglalás a Kárpát-medencében
- 910 Clunyben új bencés apátság, az alapító Odo apát (zenetudós is),
„clunyi mozgalom”: a rend megújulása
(*529: Monte Cassino, Nursiai Szent Benedek alapítása)
- 951 körül KOSZTANTINOSZ PORPHÜROGENNÉTOSZ bizánci császár: *Peri diokészeosz / De administrando imperio* (A birodalom kormányzásáról) c. értekezése, a magyarok említésével
- 1000—1038 I. (Szent) István királysága (a korona II. Szilveszter római pápától), a magyar állam megalapítása
- 1000 és utána 50 királyi vármegye, valamint 10 egyházmegye (püspökség) és az esztergomi érsekség alapítása
- 1002 *A veszprémvölgyi apácák görög nyelvű adománylevele*
az **első ismert szórványemlékünk**, de csak 1109-es másolat maradt fenn
- 1014 k. *Libellus de institutione morum ad Emericum* (Intelmek könyve Imre herceghez)
kormányzási tanácsok, latin szöveg rímes prózában
(szerzőnek SZENT ISTVÁNT és SZENT GELLÉRTET is tartották)
- 1031 (Szent) Imre herceg halála
legenda: 1110 táján
- 1038—1041 (Orseolo) Péter magyar király, először
- 1041—1044 Aba Sámuel magyar király
- 1044—1046 (Orseolo) Péter magyar király, másodszor
- 1046—1060 I. András/Endre magyar király
- 1047 (Szent) Gellért püspök halála
nagyobb legendája: a XIV. században
- 1054 „skizma”: a görög(-keleti) és a római egyház szakítása
- 1055 a tihanyi apátság román stílusú altemploma
A tihanyi apátság alapítólevele, az első fennmaradt magyarországi szórványemlékünk
- 1060—1063 I. Béla magyar király
- 1063—1074 Salamon magyar király
- 1074—1077 I. Géza magyar király
- 1077—1095 I. (Szent) László magyar király
legendája: *Legenda Sancti Ladislai*
1192: szentté avatás
kultusza: a lovagkorban, a XIV. századtól virágzik
- 1077 ***Legenda maior Sancti Stephani*** (Szent István nagyobb legendája)
I. István király szentté avatása: 1083
a **kisebb**: Könyves Kálmán idejében
összedolgozásuk: Hartvik-legendá, 1100 k.
VII. Gergely pápa és IV. Henrik császár hatalmi konfliktusa:
„Canossa-járás”, a pápai hatalom győzelme
- 1083 I. István király, Gellért püspök, Imre herceg, valamint Zoerard/András és

- Benedek szerzetesek szentté avatása
- 1084 karthauzi rend, Szent Bruno alapítja
- 1095—1116 (Könyves) Kálmán magyar király
1090 k.: adatok **magyarországi liturgikus drámajátszásról**
- 1096 az első kereszties hadjárat megindulása, a vezérek közt Bouillon Gottfried a továbbiak 1270-ig
- 1098 cisztercita rend Citeaux-ban, alapítója Clairvaux-i Szent Bernát, a bencések puritán ága
- 1100 k. *Chanson de Roland (Roland-ének)*, a VIII. századi frank hősről
- 1100 k. *Carmina Burana*, Benediktbeuern bencés kolostorban fennmaradt középkori vágánsdal-gyűjtemény
- 1100 k. **Gesta Ladislai regis** c. feltételezett **geszta Szent Lászlóról**
- 1116—1131 II. István magyar király
- 1119 Európa első egyeteme: Bologna, kánonjog
1088-tól már iskola, a római jog oktatása
- 1120 premontrei rend, Szent Norbert alapítja, ágostoni kanonokok szerzete
- 1120 k. *Roman d'Alexandre (Alexanderlied, Nagy Sándor-regény)*, a görög monda keresztényesített, ófrancia változata
versritmusa: az „alexandrin”
- 1131—1141 II. (Vak) Béla magyar király
- 1135 k. MONMOUTH rendezi az 500 körül élt walesi kelta Arthur/Arthus királyról szóló epikus ciklust, amely része lesz a „breton” *Kerekasztal-ciklusnak*
- 1140 ABELARDUS (ABÉLARD): *Theologia Christiana (Keresztény teológia)* c. skolasztikus vallástani értekezés
1130 k.: teológiai-filozófiai előadásai Párizsban
viszonya a tanítvány Héloïse-zel → ROUSSEAU: *Új Héloïse*
- 1141—1162 II. Géza magyar király
- 1144 a gótikus stílus megjelenése az építészetben (Saint Denis-i apátsági templom)
- 1150 k. egyetem Párizsban (Európában a második), a teológia oktatása
- 1160 k. *Minnesang*, középfelnémet nyelven lovagi líra
CHRÉTIEN DE TROYES: *verses Arthus-regény*, a lovagi-udvari nagyepika új műfaja
1170 k.: a *Trisztán*-monda; 1180 k.: a *Grál*-monda/legenda *regényes feldolgozása*
- 1162—1172 III. István magyar király
- 1162—1163 II. László magyar király
- 1163—1165 IV. István magyar király
- 1167 egyetem alapítása Oxfordban: Európában a harmadik
- 1172—1196 III. Béla magyar király
- ???? **ANONIMUS: Gesta Hungarorum**
III. Béla (?) jegyzője, „P dictus magister” (?)
a legismertebb őstörténetünk, az őshazától Géza koráig tárgyalja
- 1180 k. *róka-regények* a francia és németalföldi irodalomban: a hősi lovagregények paródiái
- 1182 k. CHRÉTIEN DE TROYES: *Parceval ou le conte du Gral (Parszifál avagy a Grál-monda)*, kelta mondakincs műköltői feldolgozása lovagregényben
- 1185 k. *Szlovo o polku Igorove (Igor-ének)*, orosz nyelvű eposz
- 1192—1195 **Halotti beszéd és Könyörgés, az első fennmaradt nyelvemlékünk**
a *Pray-kódex*ben maradt fenn, keletkezése 1150 k.
1770-ben PRAY GYÖRGY ismerteti

- első kiadója RÉVAI MIKLÓS
- 1196—1204 Imre magyar király
- 1200 k. *Nibelungenlied* (Nibelung-ének), eposz germán mítoszok alapján, középfelnémet nyelven
- 1204—1205 III. László magyar király
- 1205—1235 II. András/Endre magyar király
→ **KATONA JÓZSEF: *Bánk bán***
- 1209 ferences rend, **ASSISI SZENT FERENC** alapítása
pápai jóváhagyás: 1223
- 1210 k. *Tristan und Isot* (*Trisztán és Izolda*), középfelnémet nyelvű lovagi eposz
- 1210 k. VOGELWEIDE: *Under den Linden* (*A hársfaágak csende árnyán*)
- 1216 domonkos rend, Szent Domonkos alapítja
vándorprédikátorok az albigens eretnekek ellen
1234-től: az inkvizíció lebonyolítói
- 1220 k. VOGELWEIDE: *Ouwé war sint verswunden* (*Ó jaj, hogy eltűnt minden*)
- 1222 *Aranybulla*
- 1224 k. ASSISI SZENT FERENC: *Il cantico del Sole*, ill. *Il cantico delle Creature* (*Naphimnusz*, ill. *A teremtmények éneke*)
- 1229 a toulouse-i zsinat elrendeli a püspöki inkvizíciót (a kathar eretnekség elfojtására)
CELANO: *Dies irae* (*A harag napja*), latin himnusz
→ a gyászmise („Requiem”) szövegévé válik
- 1232 u. Bélapátfalván román stílusú cisztercita apátsági templom
később: gótikus, majd barokk
- 1235—1270 IV. Béla magyar király
- 1236 Julianus domonkos barát Magna Hungaria felfedezésére indul
- 1241 tatárjárás Magyarországon
- 1241—1242 *Planctus destructionis Regni Ungariae per Tartaros* (*Siralomének a tatárdúlta Magyarországról*), ismeretlen klerikus latin nyelvű költeménye a himnuszok modorában
- 1242—1271 **Szent Margit** élete
→ **legendái**: 1272-től latin, 1310 k. magyar nyelven
szentté avatás: 1942
- 1243 **ROGERIUS: *Carmen miserabile* (*Siralmas ének*)** szépirodalmi értékű beszámoló latin nyelvű ritmikus prózában
- 1247 CELANO: *De vita et miraculis sancti Francisci Assisiensis* (*Szent Ferenc életéről és csodatételeiről*), a szerző mesterének élettörténete latinul
- 1250 DA TODI: *Stabat mater* (*Állt az anya*) c. himnusz
1736: Pergolesi
1841: Rossini
- 1263—1273 JACOBUS A VORAGINE: *Legenda Aurea* (*Arany legenda*) c. legendárium
- 1267—1273 AQUINÓI SZENT TAMÁS: *Summa theologica* (*A teológia summája*) c. értekezés, a keresztény (skolasztikus) vallástan nagyszabású rendszerezése
- 1267 k. ROGER BACON: *Opus maius* (*Nagyobb mű*), a skolasztika és ARISZTOTELÉSZ kritikája
- 1270—1280 ALBERTUS MAGNUS: *Summa theologiae* (*A teológia summája*), a skolasztika összegzése (befejezetlen)
a keresztény teológia és Arisztotelész első egyeztetési kísérlete
1245—1248: Párizsban a tanítványa AQUINÓI SZENT TAMÁS
- 1270—1272 V. István magyar király

- 1272—1290 IV. (Kun) László magyar király
- 1280 k. Marco Polo velencei kereskedő Pekingben
- 1283 k. KÉZAI SIMON: *Gesta Hungarorum*, geszta a hun-magyar azonosság alapján, benne pl.: a csodaszarvas monda
- 1290—1301 III. András/Endre magyar király
- 1294 Dante: *Vita nuova (Új élet)*, verses-prózai lírai regény
- 1295 Cimabue: *Krisztus a keresztfán* c. festmény
- 1300 k. **Ómagyar Mária-siralom, az első fennmaradt magyar nyelvű versünk**
a *Sermones* c. kódexben maradt fenn, keletkezése 1250 k.
- 1301 DANTE száműzése Firenzből
Magyarország: az Árpád-ház kihalása
- 1301—1307 magyar királyok: (Premysl) Vencel, majd (Wittelsbach) Ottó
- 1306 Giotto fő műve: *Jézus életének* eseményeiről templomi freskósorozat Padovában; a perspektivikus ábrázolás úttörője
már 1290-től Assisiben: *Szent Ferenc élete*, valamint egyéb freskóciklusok
- 1307—1320 DANTE: *Divina Commedia (Isteni színjáték)*
- 1308—1342 I. (Anjou) Károly Róbert magyar király
- 1309—1377 a pápák avignoni fogsága
- 1310 k. a *Margit-legenda* magyar nyelven
- 1312 rozgonyi csata, Károly legyőzi az oligarchákat, a Csák Máté támogatta
Amadékat
- 1321 a lőpor első alkalmazása Európában (Kínából származik)
- 1336 PETRARCA a Mont Ventoux hegyen (Avignon mellett); itt AUGUSTINUST olvassa
- 1337—1453 angol-francia százéves háború
1429: fordulat Jeanne d'Arc fellépésétől
- 1341 PETRARCA: *Africa* c. latin hexameteres eposz Scipióról; Rómában „poeta laureatus”
- 1342—1347 PETRARCA: *Canzoniere (Daloskönyv)* c. kötet
toszkánai olasz nyelv, „dolce stil nuovo”
- 1342—1382 I. (Anjou, Nagy) Lajos magyar király; lengyel király 1370-től
- 1347—1352 pestisjárvány Európában, a lakosság harmada elpusztul
- 1348—1353 BOCCACCIO: *Decamerone* c. 100 novella ciklusa, a műfaj megszületése
- 1358 KÁLTI MÁRK (?): *Képes Krónika***
1360: iniciálével és miniatúrákkal díszített másolata, jegyajándék
- 1360 BOCCACCIO: *Trattatello in laude di Dante (Dante élete)* c. monográfia
- 1367—1390 Pécs: egyetem
a pálos rend engedélyezése a Pilisben (Pilisszentkereszt)
- 1372 **Assisi Szent Ferenc legendájáról levélgyűjtemény magyar nyelven**
az 1440 k. született másolata: *Jókai-kódex, az első teljes magyar nyelvű kódexünk*
- 1373 Kolozsvári Márton és György: *Szent György lovasszobra*, Prága
nem maradt fenn: Szent István, Szent Imre és Szent László szobra
Nagyváradon
- 1375 k. Szent László-herma, Győr
- 1377 XI. Gergely pápa (Avignonból) új pápai székhelye Itáliában: a Vatikán
- 1386—1400 CHAUCER: *The Canterbury Tales (Canterburyi mesék)*
- 1382 után (Anjou) Mária, ill. II. (Anjou, Kis) Károly magyar királyok
- 1387—1437 (Luxemburgi) Zsigmond magyar király

- német király 1410-től,
cseh király 1419-től,
német-római császár 1433-tól
- 1389 első rigómezei csata: a törökök elfoglalják Szerbiát
- 1395 egyetem alapításának kísérlete Óbudán
- 1396 nikápolyi csata: Zsigmond ostromló lovagseregének megsemmisülése
- 1409—1411 Tar Lőrinc főnemes zarándoklása Írországból, utóbb legenda képződése
→ lovagirodalom: **Tar Lőrinc pokoljárása** c. feldolgozás,
ill. **ARANY JÁNOS: Toldi szerelme**
- 1419—1434 huszita felkelés (Husz János: 1369—1415)
- 1424 THOMAS KEMPIS: *De imitatione Christi* (Krisztus követése), a személyes
vallásosság (németalföldi „devotio moderna”) kifejtése latinul, rímes
prózában
fordító: **PÁZMÁNY PÉTER**, 1624
- 1427 Kolozsvári Tamás: *garamszentbenedeki szárnyasoltár*
- 1429—1431 Jeanne d’Arc fellépése: Orleans felszabadítása, máglyahalál
- 1434 van Eyck: *Az Arnolfini házaspár* c. festmény, a tükörben a művész portréja
- 1434—1494 a Medici család uralma Firenzében
- 1437 a Budai Nagy Antal-vezette parasztfelkelés
- 1437—1439] Habsburg Albert magyar király
- 1439 k. **TAMÁS ÉS BÁLINT**: „*Huszita Biblia*” Magyarországon (valójában: ferences)
- 1440—1444 I. (Jagelló) Ulászló magyar király
- 1441 Hunyadi János győzelme a törökök ellen Szerbiában
1443—1444: hosszú hadjárata
1444: drinápolyi béke, várnai csata (Hunyadi János veresége, Ulászló
eleste)
- 1442 **VITÉZ JÁNOS** Nagyváradon prépost, később püspök; humanista könyvtára a
Corvinák mintája
- 1446—1453 Hunyadi János magyar kormányzó
- 1448 második rigómezei csata, vereség a törököktől
- 1450 k. Gutenberg [1397—1468] találmánya: a könyvnyomtatás
az első mű a *Vulgata*, Mainzban készül 1456-ra
- 1450 k. *Jókai-kódex*
- 1450 után *Everyman* (*Jederman*, *Akárki* stb.) c. moralitás Európa-szerte
- 1451 ? **JANUS PANNONIUS: Abiens valere jubet sanctos reges Varadini (Búcsú
Váradtól)** c. költemény
- 1453 a százéves háború vége, Franciaország (Calais kivételével) szabad
Konstantinápoly török kézre kerül, Isztambul néven szultán székhelye
- 1453—1457 V. (Habsburg) László magyar király
- 1455—1485 a „rózsák harca” Angliában a York és Lancaster családok között
- 1456 nándorfehérvári diadal, → déli harangszó
VILLON: *Les Lais* (‘A hagyatékok’, *Kis testamentum*)
- 1458—1490 I. (Hunyadi) Mátyás magyar király
- 1458 **JANUS PANNONIUS** hazatérése Padovából [—1472]
- 1460 k. **VITÉZ JÁNOS leveleinek, beszédeinek gyűjteményei**, az európai humanista
irodalom remekművei
- 1461 VILLON: *Le Testament* (A nagy testamentum)
- 1465 **JANUS PANNONIUS: Laus Pannoniae** (Pannonia dicsérete) c. epigramma
- 1466 **JANUS PANNONIUS: De amygdalo in Pannonia nata** (Egy dunántúli
mandulafáról) c. elégia

- 1467 egyetem alapításának kísérlete Pozsonyban: Academia Istropolitana
az alapító: Mátyás, szorgalmazó: **VITÉZ JÁNOS**
- 1472 az első mo-i könyvnyomtató műhely Budán, vezetője Andreas Hess; a mű:
Chronica Hungarorum (Budai Krónika), a *Képes Krónika* latin szövege
- 1473—1543 Kopernikusz
- 1473—1481 IV. Sixtus pápa Rómában felépítteti a Sixtus-kápolnát, pártfogolja a
művészetet és a tudományokat
- 1474 FICINO: *De christiana religione (A keresztény vallásról)* c. újplatonista
elmélkedés, Firenze
1482: *Theologia platonicade immortalitate animorum (Platóni teológia
a lélek halhatatlanságáról)*, uo.
- 1476 *Szabács viadala* c. magyar nyelvű históriás ének (az eredete vitatott) Mátyás
1475-1476-os hadműveletéről
Hunyadi Mátyás második felesége a nápolyi Beatrix
vendégek pl.: a festő Mantegna és Botticelli, a csillagász Regiomon-
tanus
- 1480 Mantegna: *Halott Krisztus* c. festmény, perspektivikus ábrázolás
- 1483 az Inkvizíció megalapítása Spanyolországban
- 1485 Botticelli: *Venus születése* c. festmény
**GALEOTTO MARZIO: De egregie, sapienter, jocosè dictis ac factis regis
Matthiae (Mátyás király kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről)**
c. anekdotagyűjtemény
- 1486 k. Mátyás budai *Corvina Könyvtárának* virágzása, kb. 2000-2500 kötet, főképp
itáliai kódexek, néhány nyomtatvány is
- 1487 Bartolomeu Diaz felfedezi a dél-afrikai Jóreménység-fokot, majd eljut az
Indiai-óceánra
- 1488 **THURÓCZY JÁNOS: Chronica Hungarorum** c. történeti munkája Mátyás (a
„secundus Attila”) koráig, München
- 1488—1497 BONFINI: *Rerum Ungaricarum decades I-IV et dimidia (Magyar történelem
négy és fél könyvben)* Mátyás felkérésére, THURÓCZY átdolgozása és
kiegészítése, a hun-avar magyar rokonságtól 1496-ig
- 1490 k. **az első szerelmi tárgyú magyar vers (-töredék?): Soproni virágének**
- 1490—1516 II. (Jagelló) Ulászló magyar király
- 1492 Cristoforo Colombo (Kolumbusz Kristóf) felfedezi Amerikát
Spanyolországban a „reconquista” (‘visszahódítás’) vége, a mórok – és a
zsidók – kiűzése Spanyolországból
- 1494 Firenzében a Mediciek elűzése, Savonarola diktatúrája (máglyahalála: 1498)
- 1498 Vasco da Gama Afrikát megkerülve eljut Indiába
Leonardo: *Az utolsó vacsora* c. kolostori freskó, Milano
Dürer (mo-i családból németalföldi): fametszetek az *Apokalipszishez*
- 1499 **TEMESVÁRI PELBÁRT: Pomerium Sermonum**, latin nyelvű ferences
beszédgyűjtemény, Európa-szerte használták
- 1500 k. Bosch: *A Gyönyörök kertje* c. kép, késő-középkori démonológia, víziók
→ szürrealizmus, XX. sz.
- 1500 után a commedia dell’arte kialakulása É-Itáliában
- 1503 k. Leonardo: *Mona Lisa* c. festmény
- 1504 Michelangelo: *Dávid-szobor* Firenzében
- 1505—1576 Bakfark Bálint Európa-hírű lantművész
- 1506—1540 Faustus német tudós, alkimista munkássága
róla népkönyv (*Faustbuch*): 1570 körül

→ GOETHE

- 1506 M.S. mester: *Feltámadás* c. táblakép (monogrammal) + 5 kép
- 1506—1507 *Bakócz-kápolna* Esztergomban, vörös márványból
- 1508 *Amadis* c. portugál lovagregény (MONTALVO)
ROTTERDAMI ERASMUS: *Encomium Moriae* (*A balgaság dicsérete*) szatirikus
bölcsekedés latinul, megj. 1511
- 1508—1511 Raffaello: *Athéni iskola* és egyéb falfreskók a vatikáni „Stanzák”-ban
(II. Gyula pápa dolgozószobájában)
- 1509—1547 VIII. Henrik angol király
1534: az anglikán egyház alapítása (1. felesége eddig: Aragóniai
Katalin)
- 1510 k. Ráskai Lea kéziratos könyveibe lejegyzí a *Margit-legendát* a Nyulak szigetén,
valamint a *Példák könyve* jelentős részét
- 1512 Michelangelo: a római Sixtus-kápolna mennyezetfreskója
(a teremtés története, a nagy próféták és a Szibillák)
- 1513 Machiavelli: *Il Principe* (*A fejedelem*) c. tanulmány az uralkodásról
Michelangelo: *Mózes-szobor* Rómában
- 1514 parasztfelkelés Magyarországon Dózsa György vezetésével
WERBŐCZI ISTVÁN: *Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni
Hungariae* („*Hármaskönyv*”) a magyar nemesi szokásjog gyűjteménye,
a jobbágyok földhözkötésének rögzítésével, megj.: Bécs, 1517
- 1515 Grünewald: *Isenheimi oltárkép*
- 1516 MORUS: *Utopia* c. államregény latin nyelven (angolul először: 1559)
Sir Thomas More lordkancellár, 1534-ben VIII. Henrik kivégezteti,
1935-ben szentté avatják
- 1516 Tiziano: *Égi és földi szerelem* c. festmény
ARIOSTO: *Orlando furioso* (*Őrjöngő Lóránt*) c. manierista eposz-lovagregény
- 1516—1526 II. (Jagelló) Lajos magyar király
- 1517 LUTHER 95 tézise a wittenbergi vártemplom kapuján; a reformáció kezdete
1520: a keresztény egyház kiátkozza, Luther a bullát elégeti
1530: (MELANCHTON szerk.) *Ágostai hitvallás* a lutheránus-evangélikus
hittételekről
- 1519—1522 Magellán körülhajózza a Földet
- 1524 ERASMUS és LUTHER írásbeli vitája az akaratszabadságról
- 1526 mohácsi csatavesztés, II. Lajos halála, az egységes magyar állam megszűnése
- 1526—1540 I. (Szapolyai) János magyar király, majd 1553-ig választott magyar király
- 1526—1564 I. (Habsburg) Ferdinánd
- 1526 **KARTHAUZI NÉVTELEN**: magyar nyelvű *ferences prédikációk* az Érdy-
kódexben (a szövegek korábbiak)
- 1527 Krakkóban: *négynyelvű gyakorlókönyv* (*Puerilium Colloquarium Formulae*),
benne az első nyomtatott magyar szavak és mondatok (SYLVESTER
JÁNOS munkája)
- 1530 MELANCHTON (szerk.): *Confessio Augustana* (*Ágostai hitvallás*), Augsburg
- 1531 protestáns főiskolák Sárospatakon és Pápán
később pl.: Bártfa, Besztercebánya, Brassó
megújult katolikus intézmények pl.: Nagyszombat, Pozsony
- 1532 RABELAIS: *Pantagruel* c. kalandos népkönyv
ugyanő 1534: *Gargantua*
- 1533—1584 Rettegett Iván cár Oroszországban
- 1533 **KOMJÁTI BENEDEK ford.:** *Az szenth Pál levelei magyar nyelven* (Krakkó),

- az első teljesen magyar nyelvű nyomtatott könyv**
- 1534 a jezsuita rend alapítása Loyolai Szent Ignác által (→ ellenreformáció)
pápai megerősítés: 1540
megj.: LUTHER német nyelvű *Biblia*-fordítása (fordítás: 1521-től Wartburg várában)
- 1535—1541 Michelangelo: *Utolsó ítélet* c. manierista oltárfreskó a Sixtus-kápolnában
1535 k. az **első magyarországi nyomda** Sárvár mellett, Újszigeten, alapítója Nádasdy Tamás, vezetője Abádi Benedek, fő munkatársa **SYLVESTER JÁNOS**
- 1536 CALVIN: *Institutio Religionis Christianae* (**SZENCI MOLNÁR ALBERT** ford.: *A keresztyéni religióra és az igaz hitre való tanítás*, 1624), a református valláshittételei
1541—1564: CALVIN Genfben prédikátor; zsarnok diktatúra
1553: SERVET szentháromság-tagadó teológus-orvos megégetése
→ **SÜTŐ ANDRÁS: *Csillag a máglyán***
- 1536 **PESTI GÁBOR ford.: *Esopus fabulái*, Bécs**
ugyanő 1538: *Uj Testamentum*, Bécs, a négy evangélium szövege
- 1538 **DÉVAI BÍRÓ MÁTYÁS: *Orthographia Ungarica***, tankönyv az „igaz írás módjáról”, Krakkó, **az első helyesírási kézikönyvünk** (a legkorábbi fennmaradt példány 1549-es kiadású), a szerző: protestáns pap, tanár és író, „a magyar Luther”
- 1539 **SYLVESTER JÁNOS: *Grammatica Hungarolatina***, Újsziget — **az első magyar nyelvtankönyvünk** (kiindulópontja a latin)
- 1541 Buda török kézre kerül; Magyarország három részre szakad
1541—1551 Erdély fejedelme: Izabella királyné (I. János özvegye)
- 1541 **SYLVESTER JÁNOS ford.: *Új Testamentum magyar nyelven, mellyet az görög és diák nyelvből újonnan fordítánk, az magyar népnek keresztyén hűtben való íppülésre***, Újsziget
ERASMUS követőjeként, **disztichonos előszóval**
az első magyar időmértékes vers, az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyv
- 1542 az inkvizíció újjászervezése (III. Pál pápa)
- 1543 Kopernikusz (Kopernik): *De revolutionibus orbium coelestium libri VI* (*Hat könyv az égitestek forgásáról*): „kopernikusi fordulat” a tudománytörténetben
- 1545—1563 tridentinai zsinat, az ellenreformáció programjának megszületése
- 1548 **ILOSVAI SELYMES PÉTER krónikás éneke Nagy Sándorról**, eposzi kellékekkel
- 1550 Vasari: *Le vite de piu eccellenti architetti, pittori et scultori Italiani da Cimabue insino a tempi nostri* (*A legkiválóbb festők, szobrászok, építészek élete Cimabuétól napjainkig*) c. könyve
ebben először: a „manierizmus” elnevezés
- 1551—1571 Palestrina Rómában a Szt. Péter bazilika karnagya, a klasszikus vokálpolyfónia mestere
- 1551 **HELTAI GÁSPÁR ford.: *Mózes öt könyve*** és folytatások a *Bibliából*, Kolozsvár
1552 török hadjárat Magyarországon: Temesvár, Drégely, Szolnok — és Eger, itt magyar győzelem
- 1554 TINÓDI LANTOS SEBESTYÉN: *Cronica***, Kolozsvár, históriás énekek gyűjteménye
benne: ***Eger vár viadaláról való ének, 1552***
- 1555 augsburgi vallásbéke

- 1556 **HELTAI GÁSPÁR: Száz fabula, Kolozsvár**
- 1556 k. **BORNEMISZA PÉTER: Cantio Optima (Siralmas énnékem...),** búcsúvers
- 1556—1598 II. Fülöp spanyol király
- 1556—1594 Lasso németalföldi karvezető zeneszerző a bajor herceg szolgálatában; többszólamú kórusművek, misék, motetták, olasz madrigálok
- 1558 **BORNEMISZA PÉTER: Tragoedia magyar nyelven az Sophokles Electrájából,** Bécs, átdolgozás magyarításokkal és keresztényesítésekkel
- BALASSI BÁLINT Júlia-versciklusa**
- 1558—1603 Erzsébet angol királynő
Anglia tengeri nagyhatalom
a színjátszás virágkora
- 1558—1576 I. (Habsburg) Miksa magyar király
- 1561 Oláh Miklós esztergomi érsek Magyarországra hívja a jezsuitákat az ellenreformáció elindítója
további vezéralakok: Telegdi Miklós (1577-ben Nagyszombatban nyomda felállítója) és **PÁZMÁNY PÉTER**
- 1563—1569 **BORNEMISZA PÉTER** Zólyomban udvari prédikátor, egy évig **BALASSI BÁLINT** nevelője is
- 1564—1584 **SAMBUCUS, azaz ZSÁMBOKI JÁNOS**
kultúránk képviselője és szolgálója Bécsben a XVI. században:
polihisztor, nyelvész, Miksa császár történetírója, költője és orvosa,
filológus, pl. Janus Pannonius műveinek gyűjtője és rendezője,
közel 4000 darabos könyvtár, „emblémák” gyűjteménye
- 1566 Szigetvár eleste, a várkapitány Zrínyi Mikós halála
→ 1664: *Szigeti veszedelem*
- 1566—1586 Báthori István Erdély fejedelme
- 1567 **Kecskeméti Vég Mihály ford.: 55. zsoltár**
→ Kodály Zoltán: *Psalmus Hungaricus*, 1923, Budapest alapításának 50. évfordulójára
- 1568—1584 Róma: Il Gesù templom építése, barokk
- 1570 k. **SZTÁRAI MIHÁLY hitvitázó drámái, zsoltárfordításai, vallásos históriái**
GERGEI ALBERT: História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűz-leányról c. széphistória
→ **VÖRÖSMARTY: Csongor és Tünde**
- 1572 aug. 23.: Szent Bertalan éjszakája: a hugenották lemészárlása Párizsban
- 1574 **Ilosvai Selymes Péter: Az híres neves Tholdi Miklósnak jeles cselekedeteiről és bajnokoskodásáról való história**
→ **ARANY JÁNOS**
- 1575 **TASSO: Gerusalemme Liberata (A megszabadított Jeruzsálem),** eposz az első keresztesháborúról, a hőse Goffredo (Bouillon Gottfried alakmása),
megj.: 1581
a barokk előfutára, **ZRÍNYI MIKLÓS** mintája
- HELTAI GÁSPÁR: Chronica az magyaroknak dolgairól,** Kolozsvár, **BONFINI** alapján magyarul
- BALASSI BÁLINT** Gyulafehérvárott, Báthori István erdélyi fejedelem udvarában
- 1576—1608 I. Habsburg Rudolf magyar király
1605—1606: Bocskai István magyar fejedelem
- 1576—1586 Báthori István lengyel király
- 1578 **BORNEMISZA PÉTER: Ördögi kísértetekről** c. prédikációgyűjtemény, Sempte
- 1580 El Greco (gör. származású sp.): *Bűnbánó Magdolna,* manierista festmény

- 1585 MONTAIGNE: *Essais I.*, a bölcsekedő szépirodalom megszületése
Amerikában az első angol gyarmat: Virginia
- 1586—1597 Báthori Zsigmond Erdély fejedelme
(majd megszakításokkal 1602-ig)
- 1588 a spanyol Rettenthetetlen Armada pusztulása
BALASSI BÁLINT: Júlia-ciklus
- 1589 k. **BALASSI BÁLINT: Szép magyar Comoedia** c. reneszánsz szerelmi komédia,
pásztorjáték
- 1590 Monteverdi a mantuai herceg udvari muzsikusa
1613-tól első karnagy Velencében
misék, madrigálok mellett az opera első nagy mestere
KÁROLI GÁSPÁR gönci református lelkész ford.: *Szent Biblia* (Vizsoly, vándor-
nyomda), az első teljes magyar nyelvű *Biblia*
- 1593—1606 tizenöt éves háború
- 1594 **BALASSI BÁLINT** halála Esztergom török ostromakor
SHAKESPEARE: Romeo and Juliet (Romeo és Júlia) c. tragédia
- 1595 ? SHAKESPEARE: *A Midsummer Night's Dream (Szentivánéji álmom)* c. vígjáték
- 1598—1605 Borisz Godunov orosz cár
- 1599 a Globe színház Londonban (részvényese: SHAKESPEARE)
- 1600 Giordano Bruno máglyahalála
- 1601 SHAKESPEARE: *Hamlet, the Prince of Denmark* c. tragédia
- 1602 **MAGYARI ISTVÁN: Az országokban való sok romlásoknak okairól** c. lutheránus
vitairat
- 1603 Székely Mózes Erdély fejedelme
**PÁZMÁNY PÉTER: Felelet az Magyar István sárvári prédikátornak az ország
romlása okairul írt könyvére**, Nagyszombat
- 1604 SHAKESPEARE: *King Lear*
SZENCI MOLNÁR ALBERT: magyar-latin és latin-magyar szótár
- 1604 és 1615 CERVANTES: *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha (Az
elmés nemes Don Quijote de la Mancha)*, I. és II. rész
- 1604—1606 Bocskai István Erdély fejedelme
1605—1606: magyar fejedelem
- 1605 **RIMAY JÁNOS: Ez világ mint egy kert...** c. manierista vers
- 1605—1606 Bocskai István magyar fejedelem
- 1606 BEN JONSON : *Volpone* c. komédia, bemutató a Globe-ban
- 1607 **SZENCI MOLNÁR ALBERT: Psalterium Ungaricum. Szent David Kiralynac es
prophetanac szaz ötven soltari az franciai notaknac és verseknec
módyokra (Magyar zsolttároskönyv)**, Kolozsvár
angol gyarmatosítások Amerikában
- 1608—1619 II. (Habsburg) Mátyás magyar király
- 1608—1613 Báthori Gábor Erdély fejedelme
- 1610 **SZENCI MOLNÁR ALBERT: Novae Grammaticae Ungaricae Libri (Új magyar
nyelvtankönyvek)** c. tudományos szemléletű nyelvtana, latinul
- 1611 SHAKESPEARE: *The Tempest (A vihar)* c. regényes színmű
→ **SZERB ANTAL: A varázsló eltöri pálcáját**
- 1612 CAMPANELLA: *Città del Sole (Napváros)* c. utópikus regény
- 1613 **PÁZMÁNY PÉTER: Isteni igazságra vezérlő Kalauz** c. hitvédelmi enciklopédia
Lope de Vega: *El perro del hortelano (A kertész kutyája)* c. vígjáték
1604: *Arte nuovo de hacor comedias (A színdarabírás új művészete)* c.

- tanköltemény, szembeszáll a „klasszikus hármas egység” ókori szabályaival (ezek 1650 körül kerülnek a köztudatba)
a spanyol nemzeti dráma megteremtése, kb. 1500 mű
- 1613—1629 Bethlen Gábor Erdély fejedelme
1620—1621: választott magyar király is
- 1614 Rubens: *Levétel a keresztről* c. festmény
- 1618—1648 harmincéves háború (németek, Habsburgok stb. vallási ellentéte kapcsán)
lezárása a vesztfáliai béke: a császári hatalom meggyengülése
→ BRECHT: *Kurázszi mama és gyermekei*
- 1619 Kepler: *Harmonicae mundi libri V (A világ harmóniája öt könyvben)*
törvények a bolygómozgásokról
1601—1612: Rudolf császár csillagásza Prágában,
→ **MADÁCH IMRE: *Az ember tragédiája***
- 1619—1637 II. (Habsburg) Ferdinánd magyar király
1620—1621: Bethlen Gábor választott magyar király
- 1620 New York alapítása Amerikában, holland telepesek
FRANCIS BACON: *Novum organum*, ismeretelméleti tanulmány
az enciklopédizmus elindítása
- 1622 Bernini: *Apolló és Daphne*, barokk szoborkompozíció
- 1624—1642 Richelieu bíboros kormányzása Franciaországban
az abszolutizmus kiépítése
- 1626 **KÁLDI GYÖRGY** katolikus *Biblia*-fordítása
- 1630—1648 I. Rákóczi György Erdély fejedelme
- 1632 Rembrandt: *Dr. Tulp anatómiája* c. festmény
- 1633 a katolikus egyház Galileit tudományos eredményeinek megtagadására
kényszeríti: „Eppur si muove” → **JÓKAI MÓR** regénye
1623: *Il seggiatore (Az aranymérleg)*: „A természet matematikai
nyelven van megírva”
- 1634 a francia Akadémia megalakulása (alapító: Richelieu bíboros)
1667—1682: általános (klasszicista) esztétikai szabályok rögzítése
- 1635 **PÁZMÁNY PÉTER** Nagyszombaton egyetemet alapít
1777: Budára kerül, 1784: Pestre
- 1635 CALDERÓN: *La vida es sueño (Az élet álom)* c. lírai-monologikus dráma
- 1636 cséplőgép
CORNEILLE: *Cid* c. klasszicista dráma
úttörő klasszicista dráma, kritikai támadások (Richelieu)
**PÁZMÁNY PÉTER: A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra
és egy-néhány innepekre elrendelt evangéliumokról predikációk** c.
gyűjteménye, Pozsony
- 1637 Descartes: *Discours de la Méthode (Értekezés a módszerről)* c. ismeretelméleti
(racionalista) tanulmány: „Cogito, ergo sum”
követése: a kartezianizmus
- 1637—1657 III. (Habsburg) Ferdinánd magyar király
- 1640— Jansenius katolikus püspök teológiai irányzata a jezsuitizmussal szemben
híve pl. **II. RÁKÓCZI FERENC**
- 1640—1649 angol polgárháború
1649: köztársaság kikiáltása
1660: Stuart-restauráció
- 1642 Rembrandt: *Éjjeli őrjárat* c. festmény
- 1643—1715 XIV. Lajos francia király

- 1643—1661: anyja és Mazarin bíboros kormányzása
1643: Illustre Théâtre, Molière alapítása
- 1645 **GELEJI KATONA ISTVÁN:** *Magyar Grammatikatska, gyakorlati nyelvtan-könyv*
- 1645—1646 **ZRÍNYI MIKLÓS:** *Obsidio Szigetiana*, azaz *Szigeti veszedelem* c. eposz
- 1648—1660 II. Rákóczi György Erdély fejedelme
- 1647—1654 IV. (Habsburg) Ferdinánd magyar király
- 1650—1654 COMENIUS (KOMENSKY) Sárospatakon tanít Lorántffy Zsuzsanna meghívására
tankönyve itt: *Orbis sensualium pictus (A látható világ)*, 1653, latin
megj.: 1658, Nürnberg
latin nyelvű iskoladrámái itt: *Schola ludus*, 1654
összes oktatási műve: *Opera didactica omnia*, 1657, Amszterdam
- 1651 **ZRÍNYI MIKLÓS:** *Adriai tengernek Syrenaia*, Bécs, válogatott művek,
benne az *Obsidio Szigetiana (Szigeti veszedelem)*, 1646) és kisebb
költemények
- 1655 **APÁCZAI CSERE JÁNOS:** *Magyar Encyclopaedia*, Utrecht
- 1656 **ZRÍNYI MIKLÓS:** *Mátyás király életéről való elmélkedések* c. elmélkedés a
nemzeti királyról
Velázquez: *Las Meninas (Az udvarhölgyek)* c. festmény
- 1657—1705 I. Habsburg Lipót magyar király
bécsi abszolutizmus
- 1661 **ZRÍNYI MIKLÓS:** *Az török áfium ellen való orvosság* c. katonapolitikai röpirat
- 1661—1690 Apafi Mihály Erdély fejedelme
- 1662 Angol Tudományos Akadémia
- 1662—1665 Spinoza: *Ethica* c. tanulmány: a szándék vezető szerepe
ZRÍNYI MIKLÓS téli hadjárata
1664: szentgotthárdi csata és vasvári béke
- 1664 **ZRÍNYI MIKLÓS** halála Csáktornya határában
MOLIÈRE: *Tartuffe* c. komédia
- 1667 MILTON: *Paradise Lost (Elveszett Paradicsom)* c. eposz
- 1668 MOLIÈRE: *L'Avare (Fösvény)* c. komédia
- 1668—1694 LA FONTAINE: *Fables (Mesék)* — AISZÓPOSZ, PHAEDRUS és BOCCACCIO
nyomán
- 1670 PASCAL: *Pensées (Gondolatok)*, posztumusz bölceleti írás
Spinoza: *Tractatus theologico-politicus (Teológiai-politikai tanulmányok)*
- 1671 Zrínyi Péter, Nádasdy Ferenc (Bécsújhelyen) és Frangepán György (Bécsben)
kivégzése
- 1674 BOILEAU: *Art Poétique (Költészetan)* c. tanköltemény
alaptétel: „Rien n'est beau que le vrai”, 'Csak az igaz szép'
a „hármasság” szabályainak megfogalmazása is
- 1677 RACINE: *Phaedre* c. klasszicista tragédia
- 1680 a Comédie Française alapítása Párizsban, CORNEILLE, MOLIÈRE és RACINE
műveinek játszására
- 1682—1725 Nagy Péter orosz cár
- 1685 Hobbes és Locke elmélete
- 1686 Buda felszabadítása a török megszállás alól
- 1687 Newton: *Principia (Alapok)*, fizikai, matematikai és fénytani törvények,
tudománytörténeti forradalom
- 1689 Purcell: *Dido and Aeneas* c. opera
parlamentáris rendszer Angliában a királlyságon belül

- 1690 Locke: *An Essay Concerning Humane Understanding (Értekezés az emberi értelemről)* c. szenzualista-empirikus tanulmány
Thököly Imre Erdély fejedelme
- 1699 a törökök kiűzése Magyarországról, karlócai béke
- 1700 k. Stradivari új formájú hegedűket készít Cremonában
- 1701 a porosz hercegséget III. Frigyes Poroszország néven királlyá alakítja
Defoe: *The True-Born Englishman (A tősgyökeres angol)* c. verses szatíra
- 1701—1713 spanyol örökösödési háború
- 1703 I. Péter megalapítja Szentpétervárt
- 1703—1711 Rákóczi-szabadságharc
1704: **RÁDAY PÁL**: *Recrudescunt diutina inclytæ gentis Hungaria (Megújulnak a híres magyar nemzet régi sebei)* c. kiáltvány, **RÁKÓCZI** javításával
Rákóczi Ferenc buzgó éneke c. vers (szerző?)
1730 k.: **Rákóczi-nóta** c. vers (szerző?)
- 1705—1711 **II. RÁKÓCZI FERENC** vezérlő fejedelem
1704—1711: Erdély fejedelme
- 1705—1711 I. (Habsburg) József magyar király
- 1708 **PÁPAI PÁRIZ FERENC**: *Dictionarium Latino—Hungaricum* (magyar—latin szótár), Lőcse
- 1708—1710 **BETHLEN MILÓS** erdélyi kancellár *Önéletírása* fogságában (Eszéken, majd Bécsben)
- 1710 LEIBNIZ: *Essais de Théodicée sur la bonté de Dieu (Teodiceai esszé Isten jóságáról)*, monasz-elmélet Isten előre meghatározott összhangjával
- 1711 szatmári béke
Esterházy Pál (nádor): *Harmonia caelestis* c. egyházzenei gyűjtemény
→ **ESTERHÁZY PÉTER** könyve, 1999
CZVITTINGER DÁVID: *Specimen Hungariae Literatae*, Frankfurt latin nyelvű, lexikon formájú **magyar irodalomtörténet** az előszóban: **a nemzeti kultúra programja**
- 1711—1740 III. (Habsburg) Károly osztrák császár
- 1712 POPE: *The Rape of the Lock (Fúrtrablás)* c. vígposz, átdolg.: 1714
Mányoki Ádám: *II. Rákóczi Ferenc portréja*
az első arckép: 1708
- 1716—1717 **II. RÁKÓCZI FERENC**: *Mémoires (Emlékiratok)*, francia nyelven
- 1716—1719 **II. RÁKÓCZI FERENC**: *Confessio peccatoris (Egy bűnös vallomása)*, latin nyelvű önéletrajz-vallomás
- 1717 szabadkőműves páholy Londonban: vallási türelem, személyi kibontakozás, kölcsönös segítőkészség és emberbaráti magatartás
(előzmény: középkori építőpáholyok)
- 1717—1758 **MIKES KELEMEN**: *Törökországi levelek* (megj.: 1794)
- 1719 DEFOE: *The Life and Strange, Surprising Adventures of Robinson Crusoe (Robinson Crusoe élete és különös, meglepő kalandjai)* c. regény
- 1721 MONTESQUIEU: *Les Lettres Persanes (Perzsa levelek)* c. levélregény
- 1721—1784 csíksomlyói passiójátékok
a későbbiekben: megújítások
- 1723 Bach: *Magnificat* c. oratórium és *János passió*
1723—1750: a lipcsei Tamás-templom karnagya
- 1725 Vivaldi: *Négy évszak* c. szvit

- 1726 SWIFT: *Gulliver's Travels* (*Gulliver utazásai*) c. regény
1728 enciklopédia (egyetemes szótár) Angliában
1729 Bach: *Máté-passió* c. kantáta
SWIFT: *A Modest Proposal for Preventing the Children of Poor People from Being a Burthen to their Parents, or the Country, and for Making them Beneficial to the Publick* (*Egy szerény javaslat...*) c. satirikus röpirat
1729 GAY: *Beggar's Oper* (*Koldusopera*) c. zenés komédia
→ BRECHT
1730 k. *Rákóczi-nóta*
1733—1734 POPE: *Essay on Man* (ford. BESSENYEI GYÖRGY: *Az embernek próbája*, 1772) c. vallásfilozófiai tanköltemény, HORATIUS modorában
1733 Bach: *h-moll mise*
1734 MONTESQUIEU: *Considerations sur les cause de la grandeur des Romains et de leur décadence* (*Elmélkedések a rómaiak nagyságának és hanyatlásának okairól*) c. bölcséleti mű
1734 k. **AMADE LÁSZLÓ: *Katonaének*** (más címe: ***Toborzó***)
1735 Linné: *Systema Naturae* (*A természet rendszere*) c. növényrendszertan további kutatások 1788-ig
magyarra **FAZEKAS MIHÁLY** és **DIÓSZEGI SÁMUEL: *Magyar fűvész könyv***, Debrecen, 1807
1735 **II. RÁKÓCZI FERENC** halála, Rodostó
1735—1747 **BÉL MÁTYÁS: *Notitia Hungariae novae historico-geographica*** (*Az újabbkori Magyarország történeti földrajza*), Bécs
a nemzeti öntudat erősödése
1739—1740 Hume: *A Treatise on Human Nature* (*Értekezés az emberi értelemről*) empirista: a tudás alapja a tapasztalat és a megfigyelés
1740—1786 II. (Nagy) Frigyes porosz király
nagyhatalom létrejötte
1740—1780 (Habsburg) Mária Terézia magyar királynő
1765—1780: rendeleti kormányzása, társuralkodója József herceg
1740—1759 *Gróf Bethleni Bethlen Kata életének maga által való rövid leírása*
1741 Händel: *Messias* c. oratórium
1745 GOLDONI: *Il Servitore di due padroni* (*Két úr szolgája*) c. vígjáték
1746—1748 **BÉL MÁTYÁS: *Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini*** (*A magyar történelem régi és hiteles írói*) c. forráskiadvány, Bécs
benne pl. **ANONYMUS** szövegének első kiadása
1748 MONTESQUIEU: *De l'esprit des lois* (*A törvények szelleméről*) c. tanulmány
1749 FIELDING: *Tom Jones* c. kalandregény regény
Mária Terézia „Theresianum”-ában („akadémia”, azaz gimnázium)
Bécsben 10 alapítványi hely magyar nemesifjaknak
1749—1786 Hatvani István tanár, tudós (orvos) a debreceni kollégiumban tanít
1750 Bach: *A fúga művészete* c. zenemű
ROUSSEAU: *Discours sur les Sciences et les Arts* (*Értekezés a tudományokról és a művészetekről*), a dijoni Akadémia pályázatára:
„Hozzájárult-e a tudományok és művészetek haladása az erkölcsök nemesítéséhez?”
1750 u. Maulbertsch bécsi freskófestő tevékenykedése
1751—1772 DIDEROT (szerk.): *Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (*A tudományok, a művészetek és a mesterségek értelmező szótára*)

- bevezető: D'ALEMBERT
28 kötet, később +5 és +2
- 1753 BUFFON: *Discours sur le style (Értekezés a stílusról)* c. akadémiai székfoglaló, benne: „Le style c'est l'homme même.” ('A stílus maga az ember'.)
- 1754 ROUSSEAU: *Du Contrat Social ou principes du droit politique (Társadalmi szerződésről vagy a politikai jog alapjai)*, megj. 1762
- 1755 lisszaboni földrengés
→ VOLTAIRE: *Candide*
Winckelmann: *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst (Gondolatok a görög műalkotások utánzásáról a festészetben)* c. tanulmány
az antik mű: „eine edle Einfalt, und eine stille Größe” ('nemes egyszerűség és csendes nagyság')
- ROUSSEAU: *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes (Értekezés az emberek közötti egyenlőtlenség eredetéről és alapjairól)* c. tanulmány
Hell Miksa a bécsi csillagvizsgáló igazgatója
csillagdát épített majd: Eger, Nagyszombat, Buda és Kolozsvár
- 1756 földrengés Lisszabonban
hétéves háború 1663-ig (francia-szász-osztrák-porosz-orosz ellentétek)
GESSNER: *Idyllen (Idillek)*, pásztoridillek ritmikus prózában
magyarra fordító: **KAZINCZY FERENC**
- 1758 Maulbertsch-freskók a sümegi plébániatemplom falán
- 1758—1761 Fassola (Fazola) Henrik kovácsoltvas kapui, Eger
- 1759 VOLTAIRE: *Candide ou l'Optimisme (Candide vagy az optimizmus)* c. regény
Leibniz filozófiája ellenében
- 1760 MACPHERSON: *Fragments of Ancient Poetry collected in the Highlands of Scotland and translated from the Gaelic or Erse Language (A skót Felföldön gyűjtött ősi költészet töredékei, gael nyelvből fordítva)* c. kötet, hamisított középkori versek, a romantika előzménye
Mária Terézia magyar testőrséget alapít Bécsben
első tagjai közt **BÁRÓCZY SÁNDOR**, 1765-től **BESSENYEI GYÖRGY**
- 1761 ROUSSEAU: *Julie ou La nouvelle Héloïse (Júlia vagy Új Héloïse)* c. szentimentális regény
- 1762—1796 II. (Nagy) Katalin orosz cárnő
- 1762 ROUSSEAU: *Émile ou de l'Éducation (Emil vagy a nevelésről)* c. pedagógiai regény
ÁRVA BETHLEN KATA: Gróf bethleni Bethlen Kata életének Maga által való rövid leírása c. emlékirat
- 1763 a hétéves háború (*1756) vége Anglia és Poroszország győzelmével (Franciaország, Spanyolország és Portugália stb. vereségével)
- 1763—1770 Pray György: *Annales regum Hungariae*, Bécs, a magyar történelem első szaktudományos feldolgozása
- 1764 Hargreaves kézfönémester fonógépe (a rokka tökéletesítésével)
a technikai (ipari) foradalom kezdete
→ 1765: Watt gőzgépe, 1768: Arkwright víziszövőszéke stb.
Soufflot: *Panthéon*, klasszicista épület Párizsban
- 1764—1769 Eszterházy Miklós rokokó kastélya Eszterházában
1776—1790: állandó operaház, pl. Haydn szereplése
- 1765 Watt első gőzgépe

- előzmények kb. 1760 óta
szabadalmaztatás: 1769
tökéletesítés: 1783
- 1765—1770 ROUSSEAU: *Les Confessions (Vallomások)* I-II., meg.: 1782 és 1789
- 1765—1773 **BESSENYEI GYÖRGY** Bécsben testőr
1780—1782: uo. udvari könyvtáros
- 1765 k. *Kocsonya Mihály házassága*, iskoladráma ismeretlen szerzőtől
- 1765—1785 Fellner Jakab Egerben: líceum
- 1766 LESSING: *Laokoon oder über die Grenzen der Malerei und Poesie (Laokoón vagy a festészet és a költészet határaitól)* c. tanulmány
a térbeli és az időbeli ábrázolás ellentéte
- BOD PÉTER: Magyar Athenas, Nagyszeben, első irodalomtörténetünk magyar nyelven, 500 íróról**
- 1767 HERDER: *Fragmente. Über die neuere deutsche Literature (Töredékek. Az újabb német irodalomról)* a háttérbe szorult népek, nyelvek irodalmáról és kultúrájáról
- 1767—1769 LESSING: *Hamburgische Dramaturgie (Hamburgi dramaturgia)* c. dráma-elméleti tanulmány
- Mária Terézia *Urbárium* c. rendelete az adózó jobbágytelkek védelmében, a földesúri szolgáltatások korlátozására
- 1770 k. **PRAY GYÖRGY** östörténet- és szövegkutatásai, pl. **a Halotti beszéd felfedezése**
lelőhely: *Pray-kódex* (az elnevezés: TOLDY FERENC-től)
- SAJNOVICS JÁNOS: Demonstratio. Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse (A magyar és a lapp nyelv rokonságának bemutatása)**,
Koppenhága
az összehasonlító nyelvészet úttörője
az 1772-es nagyszombati kiadásban: **a Halotti beszéd szövege, FALUDI FERENC** értelmezésével
- 1771 Fassola Henrik nagyolvasztót létesít Ómassán
- 1772 Lengyelország első felosztása
- BESSENYEI GYÖRGY fellépése: Ágis tragédiája** c. dráma
a magyar felvilágosodás kezdőpontja
- 1773 Boston, teadélután
a pápa (XIV. Kelemen) feloszlatja a jezsuita rendet — helyükbe a piaristák lépnek —, 1814-től újra működnek, Mo-on 1853-tól
- 1773—1775 GOETHE: *Urfaust (Ős-Faust)*, a mű első változata
- 1774 GOETHE : *Die Leiden des jungen Werther (Az ifjú Werther szenvedései vagy Werther szerelme és halála)* c. szentimenális regény
- 1776 az USA létrejött 13 gyarmatból; Jefferson (szerk.): *Declaration of Independence (Függetlenségi Nyilatkozat)*
alkotmány 1787-ben
- Adam Smith: *An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations (Vizsgálat a nemzetek gazdagságának természetéről és okairól)*, közgazdaságtani tanulmány
- KLINGER: Sturm und Drang** c. dráma
- 1777 *Ratio Educationis*, Mária Terézia oktatási rendelete:
az elemi iskolák (anyanyelv) állami kézbe,
középiskolák 130-ra emelése,
+történelem, + földrajz, +természettudományok tanítása,
tanítóképzés,

- +5 királyi akadémia a felsőoktatásnak,
az egyetem Budára, külön matematika tanszékkal
- BESSENYEI GYÖRGY: A filozófus** c. vígjáték
- BARÓTI SZABÓ DÁVID: *Új mérékre vett külömb-külobb verseknek három könyvei*, Kassa
„prozódiai vita” lesz: 1781
- 1777—1855 Gauss, „a matematika fejedelme”; nem euklideszi geometria, elektromágneses távíró stb.
- 1778 Houdon: *Voltaire* c. mellszobor
BESSENYEI GYÖRGY: Magyarság c. röpirat, Bécs
a nemzeti kultúra és nyelv fejlesztésének programja
- FALUDI FERENC: Téli éjszakák** c. keretes elbeszélés-gyűjtemény
- Kracker: *A tridenti zsinat*, az egri líceum könyvtártermének freskója
- 1779 HERDER: *Volkslieder*, későbbi cím: *Stimmen der Völker in Liedern (Népdalok, ill. A népek hangja dalaikban)* c. gyűjtemény
úttörő népdalgyűjtés, a népköltészet irodalmi rangra emelése
- 1779—1788 Rát Mátyás szerk.: **Magyar Hírmondó, az első magyar nyelvű sajtókiadvány**, Pozsony
- 1780—1790 II. Habsburg József császár, koronázatlan magyar király
- 1780—1806 Tessedik Sámuel mintagazdasága és szakiskolája Szarvason
- 1781 Kant: *Kritik der reinen Vernunft (A tiszta ész kritikája)* ismeretelméletről és logikáról; továbbiak:
1788: *Kritik der praktischen Vernunft, A gyakorlati ész kritikája az etikáról*;
1790: *Az ítélőerő kritikája, Kritik der Urteilskraft* az esztétikáról
- BESSENYEI GYÖRGY: Egy magyar társaság iránt való jámbor szándék** c. röpirat
- RÁJNIS JÓZSEF: A magyar Helikonra vezérlő kalaúz, az az a' magyar versszerzésnek példái és regulái, Pozsony**
a „prozódiai vita” (BARÓTI SZABÓ DÁVIDDAL) kezdete
- 1782 *A mindenkor nevető Democritus avagy Okos leleményű furcsa történetek, mellyeket a bánatjokat felejteni kívánó jámborok kedvéért szedegettet össze Kónyi János*, Buda, anekdotagyűjtemény
- 1783 az első hőlégballon
Goethe: *Wanderers Nachtlied (Vándor éji dala)* c. vers, egy ilmenau-i vadászkunyhó deszkafalára
első változat: 1776
- 1784—1791 Herder: *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit (Eszmék az emberiség történetének filozófiájáról)*, kultúrtörténelmi főműve
- 1784 SCHILLER: *Kabale und Liebe (Ármány és szerelem)* c. „polgári szomorújáték”
KANT: *Was ist Aufklärung? (Mi a felvilágosodás?)* c. tanulmány
„Az emberi kilábalása önmaga okozta kiskorúságából”
„Sapere aude!” (HORATIUS nyomán: ’merj gondolkozni’)
- II. József nyelvrendelete:
a hivatalos nyelv a német, a tanítás nyelve is a német legyen, az elemi „oskolákban” is
- 1785 David (Jacques Louis): *A Horatiusok esküje* c. klasszicista festmény
SCHILLER: *An die Freude (Az örömhöz)*
- II. József úrbéri rendelete
- 1786 BURNS: *Poems Chiefly in the Scottish Dialect (Költemények jórészt skót*

- tájszólásban*) c. első kötet, a romantika előfutára
- 1787—1793 Canova: *Amor és Psyche* c. szoborkompozíció
- 1787 Mozart: *Don Giovanni* c. opera, bemutató Prágában
SCHILLER: *Don Carlos* c. dráma
RÁDAY GEDEON megjelenteti rímes-időmértékes verseit („Ráday-nem”) már 1735 óta kísérletezett
- 1788 **KAZINCZY FERENC** (ford.): *Geszner Idylliumi*
Dorfmeister István: *Zrínyi halála* c. freskó a szigetvári plébániatemplomban
DUGONICS ANDRÁS: *Etelka, egy igen ritka magyar kisasszony* az első magyar regény
- 1788—1790 **GVADÁNYI JÓZSEF**: *Egy falusi nótárius budai utazása* c. elbeszélő költemény
- 1788—1792 **(Kassai) Magyar Museum, az első magyar szépirodalmi folyóirat**
szerkesztők: **KAZINCZY FERENC, BATSÁNYI JÁNOS** és **BARÓTI SZABÓ DÁVID**
1789. júl. 14. a Bastille bevétele, a francia forradalom kezdete
aug. 26.: *Déclaration des droits de l’homme et du citoyen* (Az emberi és polgári jogok nyilatkozata)
- 1789 **BATSÁNYI JÁNOS**: *A franciaországi változásokra* c. epigramma
BLAKE: *Songs of innocence* (Az ártatlanság dalai) c. ciklus
1794: *Songs of Experience* c. ciklus, benne: *The Tyger* (A tigris)
- 1790—1792 II. Habsburg Lipót császár, magyar király;
—1791: országgyűlés Budán
- 1790—1795 **KELEMEN LÁSZLÓ** színtársulata Budán, ill. Pesten
- 1791 Mozart: *Die Zauberflöte* (A varázsfuvola); *Requiem*
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: *Szegény Zsuzsi, a táborozáskor* c. helyzetdal végleges változat: 1802
- 1792—1835 I. Habsburg Ferenc magyar király
- 1793 David (Jacques Louis): *Marat halála*
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: *A méla Tempefői, avagy Az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon* c. dámatörredék
- 1794—1805 GOETHE és SCHILLER barátsága (1799-től is Schiller Weimarban)
- 1794 **MIKES KELEMEN**: *Törökországi levelek megj.* (kiadja: **KULTSÁR ISTVÁN**)
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: *Az estve* c. filozófiai költemény
- 1794—1795 **KÁRMÁN JÓZSEF** (szerk.): *Uránia,*
az első Pesten megjelenő irodalmi folyóiratunk,
benne: *a Fanni hagyományai* c. szentimentális regénye
- 1794—1801 **KAZINCZY FERENC** börtönben
→ *Fogságom naplója*, 1828—
- 1795 a magyar jakobinusok kivégzése Budán (a későbbi Vérmezőn)
Debreceni Grammatika, Bécs, jobbára ortológus szemléletű
szerzői közt **FÖLDI JÁNOS**
SCHILLER: *Über naive und sentimentalische Dichtung* (A naiv és szentimentális költészetéről) c. tanulmány
Lengyelország (harmadik) felosztása, az önállóság megszűnése
1830: varsói felkelés és leverése, emigrációs hullám
- 1796 *Diétai Magyar Múzsá*, **CSOKONAI** verses újságja Pozsonyban
- 1797 Georgikon, gazdasági akadémia létesítése Keszthelyen (Festetics György), Európában az első
- 1798 Haydn: *A teremtés* c. oratórium és *Nelson-mise*
Lyrical Ballads (Lírai balladák), Wordsworth és Coleridge verseivel

- az angol romantikus költők első nemzedékének jelentkezése
az *Athenaeum* c. folyóirat, Berlin
- a német romantika jelentkezése
- 1798 **CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: *Dorottya*** c. vígposz
- 1799 **CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: *Az özvegy Karnyóné s két szeleburdiak*** c.
komédia, előadása Csurgón
- 1799 k. **BERZSENYI DÁNIEL: *Horác és Osztályrészem***
A magyarokhoz („Romlásnak indult”...) végső formája: 1810
- 1801 **KISFALUDY KÁROLY: *Himfy szerelmei. I. A kesergő szerelem*** c.
szentimentális verseskötet, hatalmas népszerűség
- 1802 HÖLDERLIN: *Hälfte des Lebens* (*Az élet fele*) c. vers
Gay-Lusac: I. gáztörvény a gázok tágulásáról
Nemzeti Múzeum alapítása Pesten (Széchényi Ferenc)
- 1803 **CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: *A Reményhez, a Tartózkodó kérelem,***
A tihanyi Ekhóhoz c. költemények végső formában
KIS JÁNOS lelkész elküldi **BERZSENYI DÁNIEL** verseit **KAZINCZY FERENC-**
nek
- 1804 **BESSENYEI GYÖRGY: *Tariménes utazása*** c. satirikus államregény
Napoleon császárrá koronázása (önmaga által)
Beethoven: *Eroica* c. III. szimfónia
- 1804—1808 **BERZSENYI DÁNIEL: *A közelítő tél és Levéltöredék barátnémhoz***
- 1805 **CSOKONAI** halála, „Árkádia-pör” Debrecen és **KAZINCZY FERENC** között
1651: Poussin: *Ei in Arcadia ego* c. klasszicista festmény
Gauss: *Disquisitiones arithmeticae* (*Számelméleti értekezések*) c. úttörő
tanulmány
Trafalgár: Nelson admirális vezette angol hajóhad győzelme a francia-spanyol
erők fölött
- 1807 **BERZSENYI DÁNIEL: *A magyarokhoz*** („Forr a világ”...)
Fulton gőzhajója Amerikában, a Hudson folyón
Hegel: *Die Phänomenologie des Geistes* (*A szellem fenomenológiája*),
filozófiai alapvetése
- 1808 GOETHE: *Faust* I.
II.: 1832
- 1809 Napoleon Bécsben, győri csata a magyar sereg megfutamodásával
kiáltvány a magyarokhoz, a fordítók közt **BATSÁNYI JÁNOS**
KISFALUDY KÁROLY: *A tatárok Magyarországon* c. lovagdráma
1819: kirobbanó sikerű előadás Pesten
- 1810 k. Goya: *Lány korsóval* c. festmény
korábban rokokó, majd kiélezett jelenetek, víziószerű festmények és
grafikák: *Ruhás Maja* 1797, *Meztelen Maja* 1798
- 1811 **KAZINCZY FERENC: *Tövissek és Virágok*** c. epigrammafüzet és
Poétai episztola Vitkovics Mihály úrhoz;
a nyelvújítás mozgalmának kezdete
- 1812 Byron: *Childe Harold's Pilgrimage* (*Childe Harold zarándokútja*) c.
önéletrajzi elbeszélő költemény I-II. rész
III.: 1816, IV.: 1818
Grimm testvérek: *Kinder und Hausmärchen* (*Gyermek- és házi mesék*), I. kötet
Napoleon Oroszországban
→ TOLSZTOJ: *Háború és béke*
- 1813 „népek csatája” Lipcse mellett, Napoleon veresége (orosz-porosz-osztrák

- győzelem), száműzetése Elbára
PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM: *Ő és új, mintegy ötödfélszáz énekek* c. gyűjtés
 megj.: 1953
 a magyar zenei folklór első gyűjtője, **CSOKONAI** barátja
Mondolat, gúnyirat a nyelvújítás ellen (szerk.: **SOMOGYI GEDEON**)
- 1814 HOFFMANN: *Der goldene Topf* (*Az arany virágcserep*) c. romantikus kisregény
 Napoleon Elba szigetén
 Stephenson gőzmozdonya
- 1815 Napoleon 100 napos uralma, Waterloo, Szent Ilona-szigete
 Szent Szövetség a liberalizmus elfojtására
 biedermeier polgári stílus
BERZSENYI DÁNIEL: *Vitkovics Mihályhoz* c. episztola
KATONA JÓZSEF: *Bánk bán*, első változat, beküldése az *Erdélyi Múzeum*
 drámapályázatára
 végleges változat: 1819
 megjelenés nyomtatásban: 1820
 ősbemutató: Kassa, 1833
 opera: Erkel Ferenc, 1861
- KÖLCSEY FERENC — SZEMERE PÁL: *Felelet a Mondolatra*** c. ellenpamflet
KÖLCSEY FERENC: *Csokonai Vitéz Mihály munkáinak kritikai megítéltetése*
 megj.: *Tudományos Gyűjtemény*, 1817
- 1816 Stephenson első gőzmozdonya (korábban mások: 1803-tól)
 Rossini: *A sevillai borbély* c. vígopera
- 1817 megj. Bécsben **FAZEKAS MIHÁLY *Lúdas Matyi*** c. elbeszélő költeménye
 a szerző neve nélkül
KÖLCSEY FERENC „lasztóci levelei” **KAZINCZYHOZ**, elfordulás a
 klasszicizmustól, a magyar romantikus líra jelentkezése
Rákóczi hajh... c. költemény
- 1817— Helikon irodalmi ünnepek évente Keszthelyen, gr. Festetics György
 védnökségével
- 1817—1841 ***Tudományos Gyűjtemény*** c. első havi tudományos sajtótermékünk
 1817: **KÖLCSEY FERENC: *Berzsenyi Dániel versei*** c. bírálat
 1825: **BERZSENYI DÁNIEL: *Észrevételek Kölcsey recenziójára*** c.
 válaszcikk
- 1818 WOLLSTONECRAFT (SHELLEY felesége): *Frankenstein* c. horror-regény
- 1819 SCHOPENHAUER: *Die Welt als Wille und Vorstellung* (*A világ mint akarat és
 képzet*) c. filozófiai tanulmány
 SCOTT: *Ivanhoe* c. történelmi regény
 Shelley: *Ode to the West Wind* (*Óda a nyugati szélhez*) c. költemény
 Keats: *Ode on a Grecian Urn* (*Óda egy görög vázához*) c. költemény
 Géricault: *A Meduza tutaja*, drámai festmény az 1816-os katasztrófáról
 Kőrösi Csoma Sándor elindul az ázsiai rokonaink felkeresésére — Tibetbe
KAZINCZY FERENC: *Orthologus és neologus nálunk és más nemzeteknél* c.
 vitazáró cikk a *Tudományos Gyűjteményben*
- 1820 **KISFALUDY KÁROLY: *Hajótörés holdvilágos éjszakán*** c. romantikus festmény
- 1820 k. C. D. Friedrich vallásos–misztikus festményei, pl.: *Két ember a Holdat nézi*
- 1821 **KATONA JÓZSEF: *Mi az oka, hogy Magyarországon a játékszíni
 költőmesterség nem tud lábra kapni?*** c. tanulmány a *Tudományos
 Gyűjteményben*
 a *Bánk bán* kinyomtatása

- 1821—1837 **KISFALUDY KÁROLY** (majd **BAJZA JÓZSEF**) szerk.: *Aurora* c. irodalmi zsebkönyv
az Aurora-kör megszervezése
Pest irodalmi központ
- 1822 Champollion megfejti az egyiptomi hieroglifákat
Ferenczy István: *Pásztorlányka* c. szobor, Canova hatása
1823. jan. 22. **KÖLCSEY FERENC: Hymnus**
→ „a magyar kultúra napja”
- 1823 állandó színház Miskolcon
Beethoven: *IX. szimfónia*
a IV. tételben: SCHILLER *Az örömhöz* c. ódája
- 1823—1830 PUSKIN: *Jevgenyij Anyegin* c. elbeszélő költemény
- 1823—1832 Bolyai János kutatásai: a nem euklideszi geometria alapvetése
megj. 1932: *Appendix (Függelék)* — Bolyai Farkas *Tentamen (Kísérlet)* c. tanulmányához csatolva
- 1824 Delacroix: *A villámlástól megrettent ló* c. festmény
VIRÁG BENEDEK ford.: *Horatius ódái*
korábban: *poétika, levelek, szatírák*
kortársai szerint: „a magyar Horác”
- 1824—1840 Hild József: esztergomi Főszékesegyház
1825 dekabrista felkelési kísérlet Oroszországban
országgyűlés Pozsonyban
FELSŐBÜKI NAGY PÁL felszólalása
SZÉCHENYI ISTVÁN felajánlása tudós társaság szervezésére
VÖRÖSMART MIHÁLY: Zalán futása c. eposz, megj. a *Tudományos Gyűjteményben*
- 1826 Ohm törvénye
HEINE: *Harzreise (Utazás a Harzban)* c. útirajz
- 1826—1829 **Élet és irodalom** (majd **Muzárion**) c. irodalmi folyóirat, szerk. **SZEMERE PÁL** és **KÖLCSEY FERENC**
1826: **KÖLCSEY FERENC: Nemzeti hagyományok** c. tanulmány
- 1828 az első magyarországi óvoda, Budán alapítja Brunszvik Teréz
- 1829 Fourier: ... (*Az új ipari és közösségi világ*) c. szocialista szemléletű utópia
- 1830 Párizs, „júliusi” (polgári) forradalom → Lajos Fülöp uralma
HUGO: *Hernani* c. dráma, botrányos bemutató
előszó: a romantika programjával
STENDHAL: *Le Rouge et le Noir (Vörös és fekete)* c. regény
Berlioz: *Fantasztikus szimfónia* c. zenemű
Comte: *Cours de Philosophie positive (A pozitív filozófia kézikönyve)* c. tanulmány; további kötetek 1842-ig
Széchenyi István: *Hitel* c. tanulmány
VÖRÖSMART MIHÁLY: Csongor és Tünde c. dráma
megj.: 1831
KISFALUDY KÁROLY halála
1831: az emlékörzés kezdete (szobor, műveinek kiadása)
1836: Kisfaludy Társaság
- 1831 Delacroix: *A Szabadság vezeti a népet* c. festmény
Faraday felfedezése: az elektromágneses indukció
HUGO: *Notre-Dame de Paris (A párizsi Notre-Dame)* c. regény
BALZAC: *La Peau de Chagrin (A számbőr)* c. regény

- 1832 **KÖLCSEY FERENC: *Huszt*** c. epigramma
- 1832 **FÁY ANDRÁS: *A Bélteky ház*** c. családrégény
- 1832—1835 **KÖLCSEY FERENC** országgyűlési képviselő
- 1833 **a *Bánk bán*** ősbemutatója Kassán
- PUSKIN: *Pikovaja dama (Pikk dáma)* c. novella
- BERZSENYI DÁNIEL: *Poétai Harmonistika***, akadémiai székfoglaló előadás
- GRIBOJEDOV: *Gore ot uma (Az ész bajjal jár)* c. komédia
→ BULGAKOV: *A Mester és Margarita*
- 1834 **BALZAC: *Le Père Goriot (Goriot apó)*** c. regény
- Kőrösi Csoma Sándor tibeti—angol szótára
- KÖLCSEY FERENC: *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz***
- 1835—1838 **HEGEL: *Vorlesungen über die Ästhetik (Előadások az esztétikáról)***, korábbi előadásainak kiadása
- 1835—1848 V. (Habsburg) Ferdinánd magyar király
1835: Wesselényi Miklós pörbe fogása
- 1836 **a *Kalevala*** első változata (32 ének), kiadja LÖNNROT (50 ének: 1849)
- GOGOL: *Revizor* c. dráma, bemutató
- VÖRÖSMARTY MIHÁLY: *Szózat***
megj. az *Aurorában*: 1837
megzenésítés a Magyar Nemzeti Színház pályázatára: Egressy Béni, 1843
- JÓSIKA MIKLÓS: *Abafi*** c. regény
- Irinyi János találmánya: a zajtalan és biztonságos gyufa
- 1836—1840 a Nemzeti múzeum épülete, Pollack Mihály alkotása
- 1837 Morse találmánya: távíró és távírási jelek
- Athenaeum***, szerk. BAJZA, TOLDY és VÖRÖSMARTY [—1843]
- Pesti Magyar Színház, majd Nemzeti Színház
- VÖRÖSMARTY MIHÁLY: *Árpád ébredése***
vezető karnagy és főzeneigazgató 1838—1874: Erkel Ferenc
- KÖLCSEY FERENC: *Parainesis*** c. intelem
- 1837—1901 Viktória királynő Angliában
- 1838 **DICKENS: *Oliver Twist (Twist Olivér)*** c. regény
- árvíz Pesten, hőse báró Wesselényi Miklós
→ **VÖRÖSMARTY MIHÁLY: *Az árvízi hajós*** c. vers és **JÓKAI MÓR: *Kárpáthy Zoltán*** c. regény
- STENDHAL: *La Chartreuse de Parme (Pármai kolostor)* c. regény
- 1839 **Daguerre találmánya: a fényképezés, fényérzékeny anyag, előhívás**
camera obscura: már a XI. században
lencse a lyukkamerában: 1550
- VÖRÖSMARTY MIHÁLY: *A Guttenberg-albuma*** c. epigramma
- 1840 **LERMONTOV: *Geroj nasevo vremenyi (Korunk hőse)*** c. regény
- SCRIBE: *Le Verre d'Eau (Egy pohár víz)*** c. vígjáték
- 1841 **GR. TELEKI LÁSZLÓ: *Kegyenc*** c. szomorújáték, bemutató a Nemzeti Színházban
- POE: *The Murder in the Rue Morgue (A Morgue utcai gyilkosság)* c. elbeszélés, az első detektív-történet a világon
- Wagner: *A bolygó hollandi*, első nagy sikerű operája
- 1842 **Verdi: *Nabucco***, első nagy operasikere
- ERDÉLYI JÁNOS: *A népköltészetről*** c. székfoglaló a Kisfaludy Társaságban
- PETŐFI SÁNDOR: *A borozó***; első megjelenő verse az *Athenaeumban*

- 1842—1850 GOGOL: *Mjortvije dusi (Holt lelkek)* c. regény és *Sinyel (A köpönyeg)* c. novella
BALZAC: *Comédie humaine (Emberi Színháték)* c. regényciklus
17 kötet, 91 regény és elbeszélés
- 1843 Kierkegaard: *Enten-eller (Vagy-vagy)* és *Frygt og beaven (Félelem és rettegés)*
c. tanulmányai, az egzisztencializmus előfutárai
- 1844 Turner: *Eső, gőz és sebesség* c. preimpresszionista festmény
Dumas, ifj.: *Les trois Mousquetaires (A három testőr)* c. kalandregény
Erkel Ferenc: *Hunyadi László* c. opera
VÖRÖSMARTY MIHÁLY: Gondolatok a könyvtárban c. rapszódia
PETŐFI SÁNDOR: A helység kalapácsa c. eposzparódia
Ganz svájci mester öntödéje Budán
- 1844—1845 **PETŐFI SÁNDOR: János vitéz** c. elbeszélő költemény, „meseeposz”
1845 POE: *The Raven (A holló)* c. romantikus költemény
EÖTVÖS JÓZSEF: A falu jegyzője c. irányregény
ARANY JÁNOS: Az elveszett alkotmány c. komikus eposz
a Kisfaludy Társaság pályázatára
megj.: 1846
- 1846 **ARANY JÁNOS: Toldi** c. elbeszélő költemény
a Kisfaludy Társaság pályázatára „valamely a nép ajkán élő történeti
személy”-ről
megj.: 1847
Turner: *Eső, gőz és sebesség* c. festmény, az impresszionista festészet előfutára
Budapest—Vác: az első vasútvonal Magyarországon
Berlioz: *Faust elkárhozása* c. zenekari mű, benne: a *Rákóczi-induló*
- 1847 Ybl Miklós: főtí templom, romantikus épület [—1858]
Semmelweis Ignác felfedezése: a gyermekágyi lázat fertőzés okozza
EMILY BRONTË: *Wuthering Heights (Üvöltő szelek)* c. regény
THACKERAY: *Vanity Fair (Hiúság vására)* c. regény
PETŐFI SÁNDOR : A XIX. század költői és Szeptember végén c. költemények
1848 forradalmak Európában: Nápoly, Róma, Párizs, Bécs, Pest
PETŐFI SÁNDOR : A puszta, télen és Nemzeti dal c. költemények,
Az apostol c. elbeszélő költemény
Marx—Engels: *Manifest der Kommunistischen Partei (A Kommunista Párt
kiáltványa)*
Prae-Raphaelite Brotherhood (preraffaelita társaság), London, a modern
művészet egyik bölcsője
- 1848, 1854 **ARANY JÁNOS: Toldi estéje** c. elbeszélő költemény
1848—1916 I. (Habsburg) Ferenc József magyar király
1849 Kossuth Lajos magyar kormányzó-elnök
1849 augusztus 13.: Világos, fegyverletétel
október 6., Arad: 12 tábornok: kivégzése
Kiss Ernő és Schweidel József golyó;
Aulich Lajos, Damjanich János, Knezić Károly,
Láhner György, Leiningen-Westerburg Károly, Nagysándor József,
Poeltenberg Enró, Török Ignác, Vécsey Károly kötél;
Dessewffy Arisztid és Lázár Vilmos ezredes kötél→golyó
Pest: gr. Batthyány Lajos miniszterelnök kivégzése
november [— 1850 július]: Haynau tábornagy hatalma Magyarországon
december 31.: **SZIGLIGETI EDE Liliomfi** c. színművének bemutatása a pesti
Nemzeti Színházban; ugyanakkor ponyvakiadása

- 1850 újra működik az MTA (első ünnepi közgyűlése: 1858)
VÖRÖSMART MIHÁLY: Előszó c. költemény
ARANY JÁNOS: Letésem a lantot c. vers
TOMPA MIHÁLY: A gólyához, ill. **A madár fiaihoz** c. költemények
Párizsban emigráns magyar kormány (Kossuth, Klapka, Teleki)
GONCSAROV: *Oblomov* c. regény
Jedlik Ányos akadémiai székfoglalója: *A villanytelep egész működésének meghatározása*
Ausztria háborúja Piemonttal (szárd király: II. Viktor Emánuel)
Solferino: súlyos osztrák vereség a franciáktól
→ 1864: megalakul a Nemzetközi Vöröskereszt elnevezésű genfi konvenció
Bach belügyminiszter felmentése; osztrák tárgyalások magyar politikusokkal
Wagner: *Das Kunstwerk der Zukunft (A jövő műalkotása)* c. tanulmánya, a „Geasmtkunstwerk” fogalmával
1850: *Lohengrin*, az elmélet megvalósulásával
POE: *The Poetic Principle (A költészet alapelve)* c. elméletírás
DICKENS: *David Copperfield* c. regény
- 1850—1851 **Pesti Napló** c. képes újság
- 1851 **TOMPA MIHÁLY: Levél egy kibujdosott barátom után** c. költemény
ARANY JÁNOS: A nagyidai cigányok c. „hősköltemény”
KEMÉNY ZSIGMOND: *Még egy szó a forradalom után* c. röpirat (megj. 1854)
EÖTVÖS JÓZSEF: *A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra* c. tanulmány (megj.: I. 1851, II. 1854)
Verdi: *Rigoletto* c. opera (HUGO *A király mulat* c. drámájából)
december: Kossuth (Törökországból) az USA-ba látogat
- 1851—1860 **ARANY JÁNOS Nagykőrösön**
1853: Ágnes asszony c. ballada
1857: A walesi bárdok c. ballada
- 1852—1861 Kossuth Londonban
- 1852 I. Ferenc József császár 1. magyarországi körútja
Brahms: *Magyar táncok*
- 1853 **JÓKAI MÓR: Török világ Magyarországon és Egy magyar nábob** c. regényei
KEMÉNY ZSIGMOND: Ködképek a kedély láthatárán c. regény
- 1853—1856 krími (orosz-török) háború
- 1854 Gyulai Pál: *Petőfi Sándor és lírai költészetünk* c. tanulmány
JÓKAI MÓR: Kárpáthy Zoltán c. regény
VÖRÖSMARTY MIHÁLY: A vén cigány c. költemény
Ipolyi Arnold: *Magyar mythológia* c. összeállítás
Wagner: *A Nibelung gyűrűje* c. tetralógia jelentkezése
A Rajna kincse, 1854; *A walkür*, 1856; *Siegfried*, 1871; *Az istenek alkonya*, 1874
- 1855 **VÖRÖSMARTY** halála, temetése Pesten
VAJDA JÁNOS: Virrasztók c. költemény
Courbet festő „Realimus” c. kiállítása Párizsban
az ábrázolásmód-stílus elnevezésének születése
WHITMAN: *Leaves of Grass (Fűszálak)* c. verseskötet, a „szabad vers” jelentkezése
Madarász Viktor: *Hunyadi László siratása* c. festmény
- 1856—1864 Mendel örökléstani kísérletei

- csak 1900-ban válnak ismeretessé
- 1855—1857 **KEMÉNY ZSIGMOND: *Özvegy és leánya*** c. regény
- 1856 **ARANY JÁNOS: *Szondi két apródja*** c. költemény
Liszt Ferenc: *Esztergomi mise*, bemutató (a bazilika felszentelése, építő: Hild József)
- 1857 I. Ferenc József császár 2. magyarországi körútja
ARANY JÁNOS: *A walesi bárdok c. ballada*
GYULAI PÁL: *Egy régi udvarház utolsó gazdája* c. kisregény
Indiában „szipoj”-lázas az angol uralom ellen
1859-re verik le
FLAUBERT: *Madame Bovary (Bovaryné)* c. regény
BAUDELAIRE: *Les Fleurs du Mal (A Romlás virágai)* c. versciklus
bővülő kiadások: 1861, 1868
- 1858 Ybl Miklós: a főtí római katolikus templom felépítése
ARANY JÁNOS: *Naiv eposzunk* c. tanulmány
- 1858—1918 **Üstökös** c. heti élclap, első szerkesztő **JÓKAI MÓR**
- 1858—1859 **KEMÉNY ZSIGMOND: *A rajongók*** c. történelmi regény,
1859 Székely Bertalan: *II. Lajos holttetének megtalálása* c. festmény
Darwin: *On the Origin of Species by means of Natural Selection (A fajok eredetéről... ’természetes kiválasztódás útján’)* c. tanulmány megj.,
evolúciós elmélet
- 1859—1860 **MADÁCH: *Az ember tragédiája***, megj. 1862
ösbemutató: 1883, **PAULAY EDE** rendezése
- 1860 Széchenyi István öngyilkossága Döblingben
ARANY JÁNOS: *Széchenyi emlékezete* c. óda
Garibaldi felkelése
októberben Olasz Királyság, a fővárosa 1861-től Róma
a Kisfaludy Társaság újraindulása
- 1860 Októberi Diploma, kibocsátja I. Ferenc József
- 1860—1862 ***Szépirodalmi Figyelő*** c. folyóirat, szerkesztője **ARANY JÁNOS**
- 1861 Februári Pátens
gr. Teleki László öngyilkossága
ARANY JÁNOS: *Magányban* c. költemény
Jedlik Ányos találmánya: a dinamó elvének alkalmazása
Erkel Ferenc: *Bánk bán* c. opera, bemutató a pesti Nemzeti Színházban
Izsó Miklós: *Búsuló juhász*, Pesten kiállítva: 1862
TURGENYEV: *Otci i gyetyi (Apák és fiúk)* c. regény
- 1861—1865 Észak-Amerikában észak-déli polgárháború
utána: Ku-Klux-Klan
- 1862 Kossuth Itáliában
1865—1894 között (haláláig): Turinban
Spencer:(*Alapvető elvek*) c. tanulmány, a pozitivizmus alapvetése
HUGO: *Les misérables (A nyomorultak)* c. romantikus regény
VAJDA JÁNOS röpiratai: *Önbírálat* (Lipcse), *Polgárosodás* (Pest)
Izsó Miklós: *Búsuló juhász* c. szobor (1861) kiállítása Pesten
JÓKAI MÓR: *Az új földesúr* c. regény
- 1862—1874 Czuczor Gergely—Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára I—VI.*
- 1862—1882 *A Hon* c. politikai napilap, alapító szerkesztője **JÓKAI MÓR**
- 1862—1890 Bismarck Poroszország miniszterelnöke és külügyminisztere
- 1863 **KRIZA JÁNOS: *Vadrózsák*** c. népköltési gyűjtemény

- 1864 **ARANY JÁNOS: *Buda halála*** c. eposz
 London: I. Internacionálé (Nemzetközi Munkásszövetség)
 Madarász Viktor: *Zrínyi és Frangepán a bécsújhelyi börtönben* c. festmény
 VERLEINE: *Chanson d'automne (Őszi chanson)* c. vers
 Renan: *La vie de Jésus (Jézus élete)* c. vallástörténeti tanulmány
- 1865 Deák Ferenc „húsvéti cikke” a *Pesti Napló*ban
 a Vigadó épülete Pesten (Feszli Frigyes)
 Toldy Ferenc: *A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelenkorig rövid előadásban* c. tanulmány
 Taine: *Philosophie de l'art (A művészet filozófiája)* c. „milió-elméleti” tanulmány
 az MTA székházának avatása Pesten;
ARANY JÁNOS titkár (—1870), majd főtítkár (1870—1879)
- 1866 EÖTVÖS JÓZSEF az Akadémia örökös elnöke [—1871]
 Dosztojevszkij: *Presztuplenyje i nakazanyije (Bűn és bűnhődés)* c. regény
- 1867 Nobel előállítja a dinamitot
 Jedlik Ányos találmánya: a dinamó
 kiegyezés, Andrássy Gyula magyar kormánya
 porosz-osztrák-olasz háború (1866) után: Észak-Német Szövetség porosz vezetéssel;
 1871-től egységes Német Birodalom (Ausztria nélkül), a császára I. Vilmos
 Székely Bertalan: *Egri nők* c. festmény
 Siemens, az elektromos dinamó feltalálása és propagálása
 Marx: *Das Kapital (A tőke)* I.
 további kötetek: 1885, 1894
 Strauss: *Kék Duna keringő*
 IBSEN: *Peer Gynt* c. drámai költemény
- 1868 EÖTVÖS JÓZSEF miniszter rendeletei (→törvények):
 egységes és oszthatatlan magyar nemzet nemzetiségekkel; kötelező népoktatás
 DOSZTOJEVSZKIJ: *Igyiot (A félkegyelmű)* c. regény
- 1868—1938 **Borsszem Jankó** c. élcslap, szerk. 1910-ig: Ágai Adolf („Csicseri Bors”)
 1869 Szezei-csatorna;
 1871: ünnepélyes megnyitó, Verdi: *Aida* c. opera
 Mengyelejev periódusos rendszere: atomsúly szerinti sorrendben
 TOLSZTOJ: *Vojna i mir (Háború és béke)* c. regény
JÓKAI MÓR: A kőszívű ember fiai c. regény
- 1870 Párizs, kommün
 Trója maradványainak feltárása: Schliemann
- 1870—1893 ZOLA: *Les Rougon-Macquart (A Rougon-Macquart család)* c. regényciklus
- 1871 RIMBAUD: *Voyelles (A magánhangzók szonettje)* c. vers
- 1872 Monet: *Impresszió. Felkelő nap* c. festmény
Magyar Nyelvőr c. nyelvművelő folyóirat, napjainkig
JÓKAI MÓR: És mégis mozog a föld és Az arany ember c. regények
THALY KÁLMÁN „kuruc” versei
ARANY LÁSZLÓ: A délibábok hőse c. verses regény
- 1873 Zeppelin találmánya: a léghajó
 az első repülés: 1900, Bodeni-tó
 Maxwell-törvények az elektromágneses erőterről

- Budapest: Pest, Buda és Óbuda egyesítése
 Szinyei Merse Pál: *Majális* c. festmény
- 1874 a párizsi Opera (Garnier, romantikus)
 az első impresszionista kiállítás Párizsban
 VERLAINE: *L'Art poétique* c. költemény
TÓTH EDE: *A falu rossza* c. népszínmű (bemutató: 1875)
 Szinyei Merse Pál: *Lilaruhás nő* c. festmény
- 1875 Szabadelvű Párt létrejötte a Deák-párt és a balközép egyesülésével Tisza
 Kálmán (miniszterelnök: 1875—1890) vezetésével
 Zeneakadémia, első elnöke Liszt Ferenc
 Népszínház, első igazgatója **RÁKOSI JENŐ**
- 1876 Bell szabadalma: a telefon
 TWAIN: *The Adventures of Tom Sawyer (Tom Sawyer kalandjai)* c. regény
 MALLARMÉ: *L'après-midi d'un faune (Egy faun délutánja)* c. költemény
 1894: Debussy szimfonikus költeménye, a zenei impresszionizmus
 kezdete
- 1876—1944 Petőfi Társaság, a modern költészet támogatása is, első elnöke **JÓKAI MÓR**
 1877 orosz-török háború a Balkánon
 TOLSZTOJ: *Anna Karenina* c. regény
REVICZKY GYULA: *Kozmopolita költészet* c. esszé
 Otto találmánya: a négyütemű benzinmotor
 Edison első találmánya: a fonográf
 Greguss Ágost: *Arany János balladái* c. tanulmány („tragédia dalban
 elbeszélve”)
- 1877—1880 **ARANY JÁNOS *Őszikék*** c. versciklusa
 1878 Puskás Tivadar találmánya: a telefonhírmondó
 Edison munkatársaként Bostonban telefonközpontot létesít
- 1879 Pasteur felfedezései: a kórokozó mikrobák, fertőtlenítések és védőoltások;
 eredményes kutatások 1858-tól
 oltás 1880-tól
 Edison találmánya: a szénszállizós villanyégő
 IBSEN: *Et dukkehjem (A babaszoba; Nóra)* c. dráma
 Csajkovszkij: *Anyegin* c. opera
JÓKAI MÓR: *Rab Ráby* c. történelmi regény
- 1880 Rodin: *A gondolkodó* c. szobor
 MAUPASSANT: *Boule de Suif (A gömböc)*, első mesternovellája
 DOSZTOJEVSZKIJ: *Bratyja Karamazovü (Karamazov testvérek)* c. regény
 ZOLA: *Le Roman expérimental (A kísérleti regény)*, a naturalizmus programja,
 valamint: *Nana* c. naturalista regény
Csiky Gergely: *A proletárok (Mákvirágok, Ingyenélők)* c. satirikus
 komédia
- 1881 JAMES: *The Portrait of a Lady (Egy hölgy arcképe)* c. regény a tudat
 tartalmairól
 Munkácsy Mihály: *Krisztus Pilátus előtt* c. festmény
MIKSZÁTH KÁLMÁN: *A tót atyafiak* c. novelláskötet
- 1882 **MIKSZÁTH KÁLMÁN: *A jó palócok*** c. novelláskötet
PETELEI ISTVÁN: *Árva Lotti* c. elbeszélés
VAJDA JÁNOS: *Az üstökös* c. költemény
 Tiszaeszlár, „vérvád” (zsidók rituális gyilkosságáról)
- 1883 CSEHOV: *Szmerty csinovnyika (A csinovnyik halála)* c. novella

- Nietzsche: *Also sprach Zarathustra (Im-ígyen szóla Zarathustra)* c. tanulmány
REVICZKY GYULA: Magamról c. vers
Az ember tragédiája c. Madách-mű ősbemutatója a Nemzeti Színházban
 Paulay Ede rendezésében
 New York: a Metropolitan Opera (MET) megnyitása
 Barcelonában Gaudí elkezdte a *La Sagrada Familia (A Szent Család)* templom
 építését;
 szecesszió neogótikus alapokon
- 1884 Operaház (Ybl Miklós alkotása), első főzeneigazgatója Erkel Ferenc
BRÓDY SÁNDOR: Nyomor c. novelláskötet, naturalizmus
 Engels: *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*
 (A család, a magántulajdon és az állam eredete) c. tanulmány
 Morgan: *Ancient society* (1877) nyomán
 VERLAINE: *Les poètes maudits (Az elátkozott költők)* c. tanulmány
 IBSEN: *Vildanden (A vadkacsa)* c. dráma
- 1884—1904 Országháza, Steindl Imre alkotása
- 1885 MAUPASSANT: *Bel Ami (A szépfiú)* c. regény
 ZOLA: *Germinal* c. regény
 Benz találmánya: (háromkerekű) gépkocsi benzinmotorral
 Hollósy Simon: *Tengerihántás* c. festmény
- 1885—1918 Wekerle Sándor pénzügyi szakpolitikus tevékenysége, pl. adórendszer
- 1886 Eötvös Loránd tanulmánya: *A folyadékok felületi feszültsége és a vegyi alkat
 közt fennálló kapcsolatáról* (Eötvös-törvény)
GOZSDU ELEK: Tantalus c. novelláskötet
 TOLSZTOJ: *Szmerty Ivana Iljicsa (Ivan Iljics halála)* c. kisregény
- 1886—1892 Baross Gábor gazdaságpolitikus tevékenysége, pl. vasúthálózat
- 1887 Önkéntes Mentő Egyesület, Kresz Géza fővárosi tisztiorvos vezetésével
CSIKY GERGELY: Buborékok c. vígjáték
- 1888 belső égésű motor, Bánki Donát és Csonka János alkotása
- 1888—1944 Erdélyi Magyar Irodalmi Társaság Kolozsvárott, létrehozója Bartha Miklós
- 1889 **REVICZKY GYULA: Pán halála** c. költemény, előadója Jászai Mari
- 1889—1905 Eötvös Loránd fizikus az MTA első természettudós elnöke
- 1889—1920 Lóczy Lajos földrajztudós a budapesti egyetem tanára
- 1890 Van Gogh: *Út ciprusokkal* (1888-tól Arles-ben él)
 Eötvös Loránd találmánya: a torziós inga
 Frazer: *The Golden Bough (Az aranyág)* c. vallástörténeti tanulmány
- 1890—1893 Simonyi Zsigmond—Szarvas Gábor: *Magyar nyelvtörténeti szótár*
- 1890—1896 Iparművészeti Múzeum, Lechner Ödön alkotása
- 1890—1924 *A Hét* c. irodalmi folyóirat, szerkeszti **KISS JÓZSEF**
- 1891 DOYLE: *The Adventures of Sherlock Holmes (Sherlock Holmes kalandjai)*, az
 első detektívregények
AMBRUS ZOLTÁN: Midas király c. regény
- 1892 Monet: *A roueni katedrális*, 40 kép [—1894]
 IBSEN: *Bygmester Solness (Solness építőmester)* c. dráma
- 1893 rendszeres adás a budapesti Telefonhírmondóban
 a rádió elődje, a feltaláló Puskás Tivadar
 Magyar Ornitológiai Központ, Herman Ottó néprajz- és természettudós
 szervezése
HERCZEG FERENC: Gyurkovics lányok c. regény és *A dolovai nábob leánya*
 c. színmű

- TÖMÖRKÉNY ISTVÁN:** *Szegedi parasztok és egyéb urak* c. novelláskötet
Munch: *Sikoly* c. pre-expresszionista festménye
Dvorak: *Új világ* c. IX. szimfóniája
SHAW: *Mrs Warren's Profession* (Warrenné mestersége) c. dráma
Négyesy László magántanár a pesti egyetemen: „stílusgyakorlatok”
hallgatói: JUHÁSZ GYULA, BABITS MIHÁLY stb.
a porlasztó (karburátor) szabadalma, Bánki Donát és Csonka János 1981-es találmánya
- 1893—1897 Diesel találmánya: a belsőégésű robbanómotor
1894 a budavári Mátyás-templom átépítése Schulek Frigyes tervei alapján
JÓKAI MÓR ötvenéves írói jubileuma: műveinek százkötetes díszkiadása
Kossuth halála Torinóban, temetése Budapesten
tüntetés Hódmezővásárhelyen, Szántó Kovács János letartóztatása
Lumière találmánya: a kinematográf (a film elődje)
Debussy: *Egy faun délutánja* c. szimfonikus költemény
- 1894—1895 **KIPLING:** *The Jungle Book* (A dzsungel könyve) c. regény
Nobel-díj: 1907
- 1894—
1894—1896 **BENEDEK ELEK:** *Magyar mese- és mondavilág I—V.*
1894—1914 **Kakas Márton** c. élcslap, szerkesztője **RÁKOSI VIKTOR** („Sipulusz”)
1894—1949 *Új Idők* c. szépirodalmi hetilap, szerkesztője **HERCZEG FERENC**
1895 Röntgen felfedezése: X-sugarak
1910: Nobel-díj
- WELLS:** *The Time Machine* (Az időgép) c. fantasztikus regény
MIKSZÁTH KÁLMÁN: *Beszterce ostroma* c. regény
KOMJÁTHY JENŐ: *A homályból* c. verseskötet (a címadó vers: 1894)
- 1895—
1896 Eötvös József Kollégium Budapesten alapítja: Eötvös Loránd
millenniumi ünnepek Magyarországon
Vígyszínház Budapesten, a modern dráma számára
Múcsarnok, Hősök tere az emlékoszloppal (Zala György)
filmvetítés a Royal-szállóban
földalatti vasút Budapesten
Munkácsy Mihály: *Ecce homo* c. festmény
Benzúr Gyula: *Budavár visszavétele* c. festmény
MIKSZÁTH KÁLMÁN: *Szent Péter esernyője* c. regény
Alfred Nobel halála, a Nobel-díj alapítása (kiosztás 1901-től)
fizika, kémia, orvostud.-fiziológia, irodalom, béke
+ 1969-től: közgazdaságtani emlékdíj
Becquerel felfedezése: a spontán radioaktivitás
tanítványa: Marie Skłodowska (Marie Curie)
- SIENKIEWICZ:** *Quo vadis?* c. regény — Nobel-díj 1905-ben
újkor olimpia Athénban, Coubertin báró kezdeményezésére
Jugend c. lap Münchenben; a „Jugendstil” (szecesszió) megszületése
CSEHOV: *Csajka* (A sirály) c. dráma
JARRY: *Ubu roi* (Übü király) c. szürrealisztikus-abszurd dráma
- 1896—
nagybányai művésztelep Hollósy Simon és Ferenczy Károly vezetésével:
plein air, posztimpresszionizmus; szabadiskola 1902-től
- 1897 **CSEHOV:** *Gyagya Vanya* (Ványa bácsi) c. dráma
cionista világtalálkozó Bazelban
Schwarz Dávid találmánya: a merev vázú kormányozható léghajó

- (továbbfejlesztője Zeppelin, 1900)
- 1898 orfeum és operett Budapesten
GÁRDONYI GÉZA: *Az én falum* c. elbeszéléskötet I.
 ZOLA: *J'accuse* c. vitairat (Dreyfus elítélése: 1894, rehabilitálása: 1906)
 ROSTAND: *Cyrano de Bergerac* c. romantikus dráma
 Moszkvai Művész Színház
 vezetői Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenko
 Curie házaspár: a polónium és a rádium felfedezése
 a radioaktivitás kutatása során
 Freud: *Zur Psychopathologie des Alltagslebens (A mindennapi élet pszichopatológiája)* c. tanulmány
- 1899 Vigadó Budapesten
 Postatakarékpénztár és Földtani Intézet Budapesten, Lechner Ödön művei
 TOLSZTOJ: *Voszkreszenyje (Feltámadás)* c. regény
GÁRDONYI GÉZA: *Egri csillagok*, folytatásokban, ***Pesti Hírlap***;
 könyv: 1901
- 1900 a Társadalomtudományi Társaság alakulása; folyóirata a ***Huszedik Század***
 Freud: *Die Traumdeutung (Álomfejtés)* c. tanulmány
 Bergson: *Le rire (A nevetés)* c. tanulmány
 Husserl: *Logische Untersuchungen (Logikai vizsgálódások)*;
 a fenomenológiai alapvázlata
 Planck előadása a kvantumelmélet alapjairól Berlinben
 Evans ásat Krétán
 Párizsban olimpia, világkiállítás és Eiffel-torony
 felszáll, majd a Bodeni-tóba zuhan Zeppelin léghajója
 CSEHOV: *Tri szesztriü (Három nővér)* c. dráma
- 1900—1901 „boxer”-lázaadás Kínában (az uralkodó, majd a külföldi hatalom ellen)
- 1901 Picasso első kiállítása Párizsban
 THOMAS MANN: *Buddenbrooks (A Buddenbrook-ház)* c. családrégény
 Selma LAGERLÖF: *Nils Holgerssons underbara resa (N. H. csodálatos utazása)*
 c. meseregény; Nobel-díj: 1909
 Conan DOYLE: *The Hound of Baskervilles (A sátán kutyája)* c. detektívregény
 Gerhart **HAUPTMANN** [1862—1946]; *Die Weber* c. naturalista dráma;
 Nobel-díj: 1912
MIKSZÁTH KÁLMÁN: *Különös házasság* c. regény
GÁRDONYI GÉZA: *A láthatatlan ember* c. regény, valamint
 könyv alakban az ***Egri csillagok*** (folytatásokban: 1899—1900)
 Kandó Kálmán találmánya: a villanymozdony
 kabaré Budapesten: Tarka Színpad
VIKÁR BÉLA fordítása: a *Kalevala*
 1. irodalmi Nobel-díj: Armand **SULLY-PRUDHOMME** [1839—1907];
parnasszista költő, műfordító és esszéíró
- 1902 GORKIJ: *Na dnye (Éjjeli menedékhely)* c. dráma
 APOLLINAIRE: *Les Colchiques (Kikericssek)* c. vers
 Croce: *Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale (Az esztétika mint a kifejezés tudománya és általános nyelvtudomány)* c.
 korai főműve: újhegelianizmus, intuicionizmus
 Fadrusz János: Mátyás király szobra Kolozsvárott
 nagybányai festőiskola (a művésztelep: 1896-tól)
 Huszka Jenő: *Bob herceg* c. operett, bemutató a Népszínházban

- 1903 **BRÓDY SÁNDOR: A dada** c. naturalista dráma, bemutató a Vígszínházban az első repülés: Wright testvérek (USA)
 THOMAS MANN: *Tonio Kröger* c. elbeszélés
 RILKE: *Der Panther* (A párduc) c. tárgyvers;
Buch der Bilder (Képek könyve) c. kötete: 1906
 JACK LONDON: *The Call of the Wild* (A vadon szava) c. regény
 G. B. SHAW: *Man and Superman* (Ember és felsőbbrendű ember v. Tanner John házassága) c. dráma; Nobel-díj: 1925
- 1904 CSEHOV: *Visnyovij szad* (Cseresznyés kert) c. dráma
 Puccini: *Pillangókisasszony* c. opera
 Thália Társaság Budapesten a modern drámáért
 Gulácsy Lajos: *A varázsló kertje* c. festmény
 Kacsóh Pongrác: *János vitéz* c. daljáték (szöveg: **HELTAI JENŐ**), bemutató a Király Színházban
- 1905 Kodály Zoltán, majd Bartók Béla népdalgyűjtő útra indul
 Párizs: Fauves (Vadak), közvetlen érzelmkifejező irányzat
 Drezda: *Die Brücke* c. lap és csoport, expresszionista programmal
 MORGENSTERN: *Das Fisches Nachtgesang* (A hal éji éneke) c. groteszk vers
 Csonka János alkotása: az első magyar gépkocsi
 Einstein elmélete: speciális relativitás (a fénysebesség állandóságával)
 Nobel-díj: HENRYK **SIENKIEWICZ** [1846—1916]
- 1906 Einstein tétele: a tömeg és az energia egyenértékűsége (atommagfizika)
 Dilthey: *Das Erlebnis und die Dichtung* (Élmény és költészet) c. tanulmány;
 a szellemtudományok sajátosságának megfogalmazása
 Lehár Ferenc: *Víg özvegy* c. operett, bemutató a Magyar Színházban
ADY ENDRE: Új versek c. (3.) kötet
- 1906—1921 GALSWORTHY: *Forsythe Saga* c. családregény; Nobel-díj: 1932
- 1907 **MOLNÁR FERENC: A Pál utcai fiúk** c. regény
 Csontváry Kosztka Tivadar: *Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban* c. festmény
 Picasso: *Az avignoni kisasszonyok* c. kubista festmény, kiállítva Párizsban
 helikopter, alkotói a fr. Bréguet testvérek;
 1928: Asbóth Oszkár gépe
 Braque kubista képeinek megjelenése
 Bergson: *L'Évolution créatrice* (Teremtő fejlődés), főműve; Nobel-díj: 1927
ADY ENDRE: Vér és arany c. kötet (4.) az év végén
 Nobel-díj: Rudyard **KIPLING** [1868—1936]
- 1908 **BRÓDY SÁNDOR: A tanítónő** c. színmű, bemutató a Vígszínházban
CSÁTH GÉZA: A varázsló kertje c. novelláskötet
MIKSZÁTH KÁLMÁN: A Noszty fiú esete Tóth Marival c. regény
MÓRICZ ZSIGMOND: Hét kajcár c. novella
ADY ENDRE: Az Illés szekerén c. kötet (5.)
 Blériot saját készítésű gépével átrepüli a La Manche-csatornát
 RILKE: *Archaischer Torso Apollos* (Archaikus Apolló-torzó) c. költemény
 Schönberg dodekafón zenéje, az atonalitás születése
 MAETERLINCK: *L'Oiseau bleu* (Kék madár) c. mesedráma
 Nagyváradon: **A Holnap** c. versantológia, majd Holnap Irodalmi Társaság
- 1908—1941 **Nyugat**, első szerk. **IGNOTUS** és **OSVÁT ERNŐ**
- 1909 **MARINETTI: Manifeste futuriste** és *Fondazione e manifesto del futurismo* c. futurista kiáltványok

- H. Rousseau: *A költő és a múzsa* c. festmény, rajta APOLLINAIRE és Marie Laurencin
- Mahler: *IX. szimfónia*
- Peary eléri az Északi-sarkot
- MOLNÁR FERENC:** *Liliom* c. dráma, bemutató a Vígszínházban, világsiker
- MÓRICZ ZSIGMOND:** *Hét krajcár* c. novelláskötet (a címadó novella: 1908);
Sári bíró c. darab, bemutató a Nemzeti Színházban
- BABITS MIHÁLY:** *Levelek Iris koszorújából* c. első verseskötet
 (benne *A lírikus epilógja* 1903-ból, az *In Horatium* 1904-ből)
- ADY ENDRE:** *Szeretném, ha szeretnének* c. kötet az év végén (6.)
- Nyolcak társasága az avantgárd „racionális művészet” kialakítására:
 Berény Róbert, Czigány Dezső, Czóbel Béla, Kernstok Károly,
 Márffy Ödön, Orbán Dezső, Pór Bertalan és Tihanyi Lajos
- MAETERLINCK: *L'Oiseau bleu (A kék madár)* c. dráma; Nobel-díj: 1911
- Nobel-díj: Selma **LAGERLÖF** [1858—1940]
- 1910 *Der Sturm* c. expresszionista folyóirat Berlinben
- Tagore: *Zsitándzsali (Dal-áldozat)* c. verseskötet, bengáli nyelven
- KOSZTOLÁNYI DEZSŐ:** *A szegény kisgyermek panaszai* c. impresszionista
 versciklus, később kiegészítések
- MÓRICZ ZSIGMOND:** *Sárarany* c. naturalista regény
- MIKSZÁTH KÁLMÁN:** *A fekete város* c. regény
- ADY ENDRE:** *A Minden-Titkok versei* c. kötet (7.)
- New Orleans: a jazz és a dixieland megszületése
- 1911 Bartók: *Allegro barbaro* c. zongoradarab
- Sztravinszkij: *Petruska* c. balett, bemutató Párizsban
- Amundsen eléri a Déli-sarkot
- MÓRICZ ZSIGMOND:** *Az Isten háta mögött* c. kisregény
- KRÚDY GYULA:** *Szindbád ifjúsága* c. novelláskötet
- KAFFKA MARGIT:** *Színek és évek* c. regény
- München: *Der blaue Reiter* nevű expresszionista festőcsoport (a név:
 Kandinszkij képéről)
- Sztravinszkij: *Petruska* c. balett, bemutató Párizsban
- Gropius: Fagus-üzem Alfeldben;
 racionalizmus és funkcionalizmus, a Bauhaus elmélete;
 1926: a Bauhaus épülete Dessauban
- Nobel-díj: Maurice **MAETERLINCK** [1862—1949]
- 1912 orosz futurista kiáltvány: *Poscsocsina obscsesztvennomu vkuszu (Pofonütjük a
 közízlést)*
- a Titanic elsüllyedése
- a budapesti Állatkert új épülete, tervezője **KÓS KÁROLY**
- ADY ENDRE:** *A menekülő Élet* c. kötet (8.)
- JUHÁSZ GYULA:** *Milyen volt...* c. vers
- KARINTHY FRIGYES:** *Így írtok ti* c. paródiagyűjtemény
- Nolde: *Próféta* c. expresszionista festmény
- SHAW: *Pygmalion* c. dráma
- Freud: *Totem und Tabu* c. tanulmány
- Adler: ... (Az ideges jellem), első fő műve a kisebbségi érzésről;
 az individuálpszichológia megalapítója, majd a szociálpszichológia
 tudósa
- Pavlov: feltételes reflexek, második jelzőrendszer

- 1913 Nobel-díj: Gerhart **HAUPTMANN** [1862—1946]
 APOLLINAIRE: *Alcools (Szeszek)* c. kötet, benne: *Le pont Mirabeau* és
L'adieu (Búcsú) c. versek
 Sztravinszkij: *Tavaszi áldozat* c. balett előadása Párizsban
 Chaplin első kisfilmjeinek világsikere
 Bohr atommodellje a kvantumelmélet alapján
 Gandhi erőszakmentes ellenállása az apartheiddel szemben Dél-Afrikában
 Jung kísérletei: analitikus pszichológia, kollektív tudattalan, típustan
KRÚDY GYULA: A vörös postakocsi c. regény
TÓTH ÁRPÁD: Hajnali szerenád c. első verseskötet
ADY ENDRE: A Magunk szerelme c. kötet (9.)
 Nobel-díj: Rabindranáth **TAGORE** [1861—1941]
- 1913—1925 PROUST: *À la Recherche du Temps perdu (Az eltűnt idő nyomában)* c.
 regényciklus; tudatfolyam ábrázolása
- 1914 a Panama-csatorna megnyitása
 Sarajevó: Gavrilo Princip merénylete Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége
 ellen; a Monarchia hadüzenete Szerbiának
ADY ENDRE: Ki látott engem? c. kötet (10.)
 GIDE: *Les Caves du Vatican (A vatikán pincéi)* c. kalandregény;
 az „action gratuite” megszületése
 Nobel-díj: Romain **ROLLAND** [1866—1944]
- 1915 KAFKA: *Die Verwandlung (Az átváltozás)* c. elbeszélés
- 1915—1916 **A Tett, KASSÁK LAJOS** folyóirata, benne: *Mesteremberek* (1914)
- 1916 Zürich: a dadaizmus születése, TZARA „költeményei”; kiáltvány: 1918
 JOYCE: *The Portrait of the Artist as a Young Man (Ifjúkori önarckép)* c. mű
 Einstein: *Über die spezielle und die allgemeine Relativitätstheorie (A speciális
 és általános relativitás elmélete)* c. tanulmány
BABITS MIHÁLY: Húsvét előtt c. költemény
KARINTHY FRIGYES: Utazás Faramidóba c. fantasztikus kisregény és a
Tanár úr kérem c. novelláskötet
 Kálmán Imre: *Csárdáskirálynő* c. operett, bemutató a Király Színházban
- 1916—1925 **Ma, KASSÁK LAJOS** folyóirata
- 1917 Bartók Béla: *A fából faragott királyfi* c. táncjáték, bemutató az Operaházban
TÓTH ÁRPÁD: Elégia egy rekettyebokorhoz c. költemény
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Boldog, szomorú dal c. költemény
MÓRA FERENC: Kincskereső kis ködmön c. ifjúsági regény
MÓRICZ ZSIGMOND: A fáklya c. regény
DÉRY TIBOR Lia c. elbeszélése a *Nyugatban*
 APOLLINAIRE: *Les Mamelles de Tirésias (Teiresziasz emlői)* c. „szürrealista”
 dráma
1917. nov. 7. forradalom Oroszországban
- 1917— EZRA POUND: *Cantos (Énekek)* c. antológia-eposzok (1959-ig össz. 118)
- 1918 APOLLINAIRE: *Calligrammes* c. kötet
 benne: *La Colombe poignardée et le Jet d'Eau*
 (A megsebzett galamb és a szökőkút) c. költemény
 TZARA: *Manifeste dada* c. dadaista kiáltvány
ADY ENDRE: A halottak élén c. kötet (11.)
 Bartók Béla: *A kékszakállú herceg vára* (1911) c. opera bemutatója,
 a szövegül szolgáló misztériumjáték írója **BALÁZS BÉLA** (1910)
 október 30: „öszirózsás forradalom” Magyarországon

- 1919 Tanácsköztársaság Magyarországon
SZABÓ DEZSÓ: Az elsodort falu c. regény
 Gandhi erőszakmentes mozgalma Indiában
 Gropius „művészegyesülése” Weimarban: a Bauhaus főiskola
 A Bauhaus új épülete Dessauban: 1925
 ELIOT: *Tradition and the Individual Talent (Hagyomány és egyéniség)* c. tanulmány
 Huizinga: *Herfsttijd der middeleeuwen (A középkor alkonya)* c. kultúrtörténeti tanulmány
- 1919—1933 alkoholtilalom az USA-ban; Al Capone működése
 1920 trianoni békeszerződés
MÓRICZ ZSIGMOND: Légy jó mindhalálig c. regény
 Szekfű Gyula: *Három nemzedék* c. kultúrtörténet
 Bohr elméleti magyarázata a periódusos rendszerre
- 1920—1923 HASEK: *Osudy dobrého vojáka Švejka za svtové války (Svejk — Egy derék katona kalandjai a világháborúban)* c. regény
- 1920—1944 Horthy Miklós Magyarország kormányzója
 1920— ünnepi játékok Salzburgban
 1921 Mussolini Nemzeti Fasiszta Pártot alapít Olaszországban
 Wittgenstein: *Tractatus logico-philosophicus (Logikai-filozófiai értekezés)*
 PIRANDELLO: *Sei personaggi in cerca d'autore (Hat szerep keres egy szerzőt)* c. dráma
 Jung: *Psychologische Typen (Pszichológiai típusok)* c. tanulmány
 PEN Club alapítása Nagy-Britanniában: írók, esszéisták, költők társasága
 Magyarország: 1926
KARINTHY FRIGYES: Capillária c. fantasztikus kisregény
 PIRANDELLO: *Sei personaggi in cerca d'autore (Hat szerep keres egy szerzőt)* c. formabontó dráma, egy esemény áttételei
 Nobel-díj: Anatole **FRANCE** [1844—1924]
- 1922 **KOSZTOLÁNYI Dezső: Nero, a véres költő** c. regény
KASSÁK LAJOS: A ló meghal, a madarak kirepülnek c. poéma
 T.S. ELIOT: *The Waste Land (Átokföldje v. A puszta ország)* c. költemény
 JOYCE: *Ulysses* c. tudatfolyam-regény
JÓZSEF ATTILA: Szépség koldusa c. kötet (1.)
- 1922—1934 **MÓRICZ ZSIGMOND: Erdély** c. regénytrilógia; *Tündérkert* (1922), *A nagy fejedelem* (1927), *A nap árnyéka* (1934)
- 1922—1940 MARTIN DU GARD: *Les Thibaults (A Thibault család)* c. családregény;
 Nobel-díj: 1937
- 1923 Kandó Kálmán villanymozdonya
ADY ENDRE: Az utolsó hajók c. (12.) posztumusz kötet
BABITS MIHÁLY: Petőfi koszorúi c. költemény
- 1924 **KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Pacsirta** c. regény
 THOMAS MANN: *Der Zauberberg (A varázshegy)* c. regény
 BRETON: *Manifeste du Surréalisme* c. szürrealista kiáltvány
 ÉLUARD: *Liberté (Szabadság)* c. költemény
 SHAW: *Saint Joan (Szent Johanna)* c. groteszk dráma
JÓZSEF ATTILA: Nem én kiáltok c. kötet (2.)
JÓZSEF ATTILA: Szépség koldusa c. kötet (3.)
 Nobel-díj: Wladyslas **Reymont** [1867—1925]
- 1925 KAFKA: *Der Prozess (A per)* c. kisregény

- Gide: *Les Faux-Monnayeurs* (A pénzhamisítók) c. „új regény”; az író egyben szereplő is, a regénynek nincs központi tárgya
- Eizenstein: *Bronyenosztec Patyomkin* (*Patyomkin páncélos*) c. némafilm; a montázs születése
- Dessauban: a Bauhaus épülete
- Chaplin: *The Gold Rush* (Az aranyláz) c. némafilm
- DREISER: *An American Tragedy* (Amerikai tragédia) c. regény
- FITZGERALD: *The Great Gatsby* (A nagy Gatsby) c. regény, az amerikai álom leleplezése
- NÉMETH LÁSZLÓ: Horváthné meghal** c. elbeszélés a *Nyugatban*
- BABITS MIHÁLY: A gazda bekeríti házát c. vers**
- Nobel-díj: George Bernard **Shaw** [1856—1950]
- 1926 MILNE: *Winnie-the-Pooh* (*Micimackó*) c. meseregény, ford. KARINTHY FRIGYES
- KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Édes Anna** c. regény
- MOLNÁR FERENC: Játék a kastélyban** c. dráma
- 1926—1943 THOMAS MANN: *Josef und seine Brüder* (*József és testvérei*) c. regényciklus
- 1927 Heidegger: *Sein und Zeit* (*Lét és idő*) c. tanulmány
- Heisenberg: határozatlansági reláció, az atom részeinek viszonyáról
- Lindberg átrepüli az Atlanti-óceánt New Yorkból Párizsig (33 óra)
- T. S. ELIOT: *Journey of the Magi* (A háromkirályok utazása) c. költemény
- VIRGINIA WOOLF: *To the Lighthouse* (A világítótorony) c. regény
- Nobel-díj: Henri **BERGSON** [1859—1941]
- 1928 Brecht: *Die Dreigroschenoper* (*Koldusopera*) c. zenés dráma, zene: Weill
- Fleming létrehozza a penicillint
- Magritte: *Szóhasználat* c. képsorozat (személytelenség és figurativizmus)
- GARCÍA LORCA: *Romancero gitano* (*Cigányrománcok*) c. verseskötet, a népdalok és a népiesség a figyelem középpontjában
- MÓRICZ ZSIGMOND: Úri muri** c. regény
- TÓTH ÁRPÁD: Lélektől lélekig** c. verseskötet
- 1928—1940 Bulgakov: *Maszter i Margarita* (A Mester és Margarita) c. regény, megj.: 1966
- 1929 FAULKNER: *The Sound and the Fury* (*Hang és téboly*) c. regény
- COCTEAU: *Les Enfants Terribles* (Vásott kölykök) c. regény
- JÓZSEF ATTILA: Nincsen apám, se anyám** c. kötet (4.)
- okt. 15.: „fekete péntek” a New York-i tőzsdén; gazdasági világválság 1933-ig
- Nobel-díj: Thomas **MANN** [1875—1955]
- 1929—Oscar-díjak Hollywoodban, a filmművészet legmagasabb elismerései
- 1929—1941 **BABITS MIHÁLY** a *Nyugat* szerkesztője
- 1929—1933 **MÓRICZ ZSIGMOND** a *Nyugat* társzerkesztője
- 1930 THOMAS MANN: *Mario und der Zauberer* (*Mario és a varázsló*) c. elbeszélés
- Mondrian: *Kompozíció piros-sárga-kék* c. festmény
- geometrikus absztrakció, *neoplaszticista De Stijl mozgalom
- Der blaue Engel* (A kék angyal) c. film Marlene Dietrich főszereplésével,
- HEINRICH MANN *Professor Unrat* (*Ronda tanár úr*, 1914) c. regényéből
- 1930—1943 MUSIL: *Der Mann ohne Eigenschaften* (A tulajdonságok nélküli ember)
- 1931 Ingarden: ... (Az irodalmi műalkotás)
- O'NEILL: *Mourning Becomes Electra* (Amerikai Elektra) c. drámai trilógia; Nobel-díj: 1936
- Hyppolit, a lakáj* c. magyar film, rendező Székely István
- 1932 **JÓZSEF ATTILA: Döntsd a tőkét, ne siránkozz** c. kötet (5.)

- MÓRA FERENC:** *Aranykoporsó* c. regény
MÓRICZ ZSIGMOND: *Rokonok* c. regény
HUXLEY: *Brave New World (Szép új világ)* c. regény
az SZKP határozata: kötelező irányvonal a „szocialista realizmus”
Nobel-díj: John **GALSWORTHY** [1867—1933]
- 1933 **KOSZTOLÁNYI DEZSŐ:** *Esti Kornél* c. novellaciklus; kiegészítések később
SZABÓ LŐRINC: *Különbéke* c. költemény
Roosevelt „New Deal” nevű politika-gazdasági programja
Hitler Németország kancellárja
- 1933—1943 THOMAS MANN: *Joseph und seine Brüder (József és testvérei)* c. tetralógia
- 1934 **TAMÁSI ÁRON:** *Ábel a rengetegben* c. regény
SZENTKUTHY MIKLÓS: *Prae* c. regény
MÁRAI SÁNDOR: *Egy polgár vallomásai* c. regény
Heisenberg: az atommag nukleon-modellje
JÓZSEF ATTILA: *Medvetánc* c. gyűjteményes kötet (6.)
FÜST MILÁN: *IV. Henrik király* c. dráma
Nobel-díj: Luigi **PIRANDELLO** [1867—1936]
- 1935 **KOSZTOLÁNYI DEZSŐ:** *Számadás* c. versciklus
RADNÓTI MIKLÓS: *Újhold* c. kötet
Dali: *Lángoló zsiráf* c. szürrealista festmény
Jaspers:(*Ész és egzisztencia*) c. filozófiai tanulmány, a modern
hermeneutika egyik vezéralakja
- 1936 **ILLYÉS GYULA:** *Puszták népe* c. irodalmi szociográfia
BABITS MIHÁLY: *Ősz és tavasz között* c. költemény
JÓZSEF ATTILA: *Nagyon fáj* c. kötet (7.)
Chaplin: *Modern Times* c. film
olympia Berlinben; Jesse Owens (fekete bőrű atléta) 6 aranyérme
Nobel-díj: Eugene **O’NEILL** [1888—1953]
- 1937 Picasso: *Guernica* c. festmény, kiállítva a párizsi Világkiállításon
Nobel-díj: Roger **MARTIN DU GARD** [1881—1958]
- 1938 **BABITS MIHÁLY:** *Jónás könyve* c. elbeszélő költemény
MÁRAI SÁNDOR: *A gyertyák csonkig égnek* c. regény
SARTRE: *La Nausée (Az undor)* c. regény, az egzisztencialista életérzés
jelentkezése az irodalomban
- 1939 **BRECHT:** *Mutter Courage und ihre Kinder (Kurázi mama és gyermekei)* c.
dráma
Fleming: *The Wizard of Oz (Óz. A csodák csodája)* c. film; L. FRANK BAUM
(*Óz, a nagy varázsló* c.) gyermekregénye alapján
Fleming—Cukor: *Gone with the Wind (Elfújta a szél)* c. szentimentális
filmsiker, az amerikai polgárháború koráról
STEINBECK: *The Grapes of Wrath (Érik a gyümölcs)* c. regény;
Nobel-díj: 1962
szept. 1.: a német hadsereg lerohanja Lengyelországot; a második világháború
kitörése
Nobel-díj: FRANS EEMIL **SILLANPÄÄ** [1888—1964]
- 1940 Chaplin: *The Dictator* c. film Hitlerről és világról
- 1941 **WEÖRES SÁNDOR:** *Rongyszőnyeg I.* c. versciklus
MÓRICZ ZSIGMOND: *Árvácska* c. kisregény
Orson Welles: *Citizen Kane (Aranypolgár)* c. film
- 1942 **CAMUS:** *L’Étranger (Közöny)* c. regény

- és *Le Mythe de Sisyphe, essai sur l'absurde* (Szisziüphosz mítosza, esszé az abszurdról) c. esszékötet; Nobel-díj: 1957
- Jung: *Über die Psychologie des Unbewussten* (Bevezetés a tudattalan pszichológiájába) c. tanulmány
- FÜST MILÁN: A feleségem története** c. regény
- 1943 SARTRE: *L'Être et le Néant* (A lét és a semmi) c. filozófiai esszé
- SAINT-EXUPÉRY: *Le Petit Prince* (A kis herceg) c. regény
- MÁRAI SÁNDOR: Füveskönyv** c. esszékötet
- 1944 **RADNÓTI MIKLÓS: Bori notesz**
- 1945 ORWELL: *Animal Farm* (Állatfarm) c. regény
- Rossellini: *Roma, città aperta* (Róma, nyílt város) c. film; az olasz neorealizmus indulása
- 1946 Nobel-díj: Hermann **HESSE** [1877—1962]
- 1947 **SZABÓ LŐRINC: Tücsökzene** c. versciklus
- NÉMETH LÁSZLÓ: Iszony** c. regény (megjelenése)
- CAMUS: *La Peste* (A pestis) c. regény
- GENET: *Les Bonnes* (A cselédek) c. szürrealista dráma
- Maria Callas operaénekesnő feltűnése Veronában
- Nobel-díj: André **GIDE** [1869—1951]
- 1947— Vasarely (Vásárhelyi Győző) „kinetikus”, op-art művészete Párizsban
- 1948 **SZABÓ LŐRINC: A földvári mólón** c. költemény
- 1948 Nobel-díj: Thomas Stearns **ELIOT** [1888—1965]
- 1948—1949 **NÉMETH LÁSZLÓ: Égető Eszter** c. regény
- 1949 ORWELL: *Nineteen Eighty-Four* (1984) c. regény
- IONESCO: *La Cantatrice chauve* (Kopasz énekesnő) c. abszurd dráma
- MILLER: *Death of a Salesman* (Az ügynök halála) c. dráma
- Nobel-díj: William **FAULKNER** [1897—1962]
- 1950 **WEÖRES SÁNDOR: Magyar etűdök** c. versciklus
- Le Corbusier: ronchamp-i zarándokkápolna („modular” mértékrendszer)
- MÁRAI SÁNDOR: Halotti beszéd** c. költemény
- 1950—1954 **PILINSZKY JÁNOS: Apokrif** c. költemény
- 1951 SARTRE: *Le Diable et le bon Dieu* (Az ördög és a jóisten) c. dráma
- Nobel-díj: 1964, visszautasítja
- 1952 BECKETT: *En attendant Godot* (Godot-ra várva) c. abszurd dráma
- HEMINGWAY: *The Old Man and the Sea* (Az öreg halász és a tenger) c. kisregény
- Nobel-díj: François **MAURIAC** [1885—1970]
- 1953 ember a Mount Everest (csomolungma) csúcán: az új-zélandi Hillary
- Nobel-díj: Winston **CHURCHILL** [1874—1965]
- 1954 GOLDING: *Lord of the Flies* (A legyek ura) c. regény; Nobel-díj: 1983
- Fellini: *La Strada* (Országúton) c. film
- Kurosawa: *Shichinin no Samurai* (A hét samuráj) c. film
- Nobel-díj: Ernest **HEMINGWAY** [1899—1961]
- 1955 GINSBERG: *Howl* (Üvöltés) c. költemény és kötet, a beat-irodalom elindítója
- Fábri Zoltán: *Körhinta* c. film, **SARKADI IMRE Kút** c. novellája alapján
- 1956 **PILINSZKY JÁNOS: Apokrif** c. költemény
- SZABÓ LŐRINC: Mozart hallgatása közben** c. költemény
- OSBORNE: *Look Back in Anger* (Nézz vissza haraggal v. Dühöngő ifjúság) c. dráma; a „dühös fiatalok” lázadása a jóléti állam ellen
- DÜRRENMATT: *Der Besuch der alten Dame* (Az öreg hölgy látogatása) c.

- dráma
- okt. 33.: népfelkelés, forradalom, majd szabadságharc Magyarországon
- 1957 DÜRRENMATT: *Romulus der Grosse (A nagy Romulus)* c. dráma
 Elvis Presley első rocklemezei, pl. *Tutti Frutti* és *Jailhouse Rock*
 KEROUAC: *On the Road (Úton)* c. regény, a beat-nemzedék életérzése és életformája az irodalomban
 Sidney Lumet: *12 Angry Men (Tizenkét dühös ember)* c. film
 SOLOHOV: *Szogyba cseloveka (Emberi sors)* c. elbeszélés; Nobel-díj: 1965
 PASZTERNAK: *Doktor Zsivago* c. regény, amerikai film 1965-ben;
 Nobel-díj: 1958
- Nobel-díj: Albert CAMUS [1913—1960]
- 1958 Nobel-díj: BORISZ PASZTERNAK [1890—1960] — nem fogadhatja el
 GRASS: *Blechtrommel (A bádogdob)* c. regény; Nobel-díj: 199
 Andrzej Wajda: *Popiól i diament (Hamu és gyémánt)* c. film
- 1959 OTTLIK GÉZA: *Iskola a határon* c. regény (megjelenése)
 SILLITOE: *The Loneliness of the Long-Distance Runner (A hosszútávfutó magányossága)* c. regény
 BÖLL: *Billiard um Halbzehn (Billiárd fél tízkor)* c. regény
 Nobel-díj: Salvatore QUASIMODO [1901—1968]
- 1959-1960 „nouvelle vague”, új hullám a francia filmművészetben (Truffaut, Godard stb.)
- 1960 Fellini: *La dolce vita (Az édes élet)* c. film
- 1961 ember a világűrben: Gagarin a Vosztok I. utasa
 SARKADI IMRE: *Elveszett paradicsom* c. dráma
West Side Story c. musical-film, zene: Bernstein
- 1962 DÜRRENMATT: *Die Physiker (A fizikusok)* c. dráma
 ALBEE: *Who's Afraid of Virginia Woolf? (Nem félünk a farkastól)* c. dráma;
 film Elizabeth Taylor és Richard Burton szereplésével: 1966
 Andy Warhol képzőművész és filmrendező a pop-art vezéregyénisége
 a Beatles első lemezei (pl. *Love Me Do*) és fellépései
 SZOLZSENYICIN: : *Ogyiny gyeny Ivana Gyenyiszovicsa (Ivan Gyenyiszovics egy napja)* c. kisregény; Nobel-díj: 1970
 Nobel-díj: John STEINBECK [1902—1968]
- 1963 DÉRY TIBOR: *Szerelem* c. novella; Makk Károly filmje: 1971
 Hitchcock: *The Birds (Madarak)* c. film
 merénylet John F. Kennedy ellen Dallasban
 Fellini: *8 ½ (8 és ½)* c. film, az alkotó folyamatról is
- 1964 Mrożek: *Tango (Tangó)* c. dráma
 ÖRKÉNY ISTVÁN: *Tóték* c. kisregény; színpadon: 1967
 Kaneto Shindo: *Onibaba* c. film
 BELLOW: *Herzog* c. regény
 Nobel-díj: Jean-Paul SARTRE [1905—1980] — visszautasítja
- 1965 NAGY LÁSZLÓ: *Himnusz minden időben* c. verseskötet
 Tot, Amerigo : *Csburgői Madonna* c. kép; elhelyezés: 1969
 (1933—1984: Tóth Imre Olaszországban)
 Jancsó Miklós: *Szegénylegények* c. film, forgatókönyv: HERNÁDI GYULA
 Nobel-díj: Mihail SOLOHOV [1905—1984]
- 1966 Antonioni: *Blowup (Nagyítás)* c. film
 Ingmar Bergman: *Persona (Arc)* c. film
- 1967 USA: tiltakozások a vietnami háború ellen
 García Márquez: *Cien anos de soledad (Száz év magány)* c. regény;

- Nobel-díj: 1982
 Penn: *Bonnie and Clyde* c. film
 Milos Forman: *Horí, má panenka* (*Tűz van, babám*) c. film
 Jirí Menzel: *Ostre sledované vlaky* (*Szigorúan ellenőrzött vonatok*) c. film
 Nobel-díj: Miguel **ASTURIAS** [1899—1974]; a „mágikus realizmus”
 megteremtője
- 1968 diákzavargások Franciaországban
 katolikus-protestáns harcok Észak-Írországban
 merénylet Robert Kennedy szenátor ellen Los Angelesben
 merénylet Martin Luther Kinge ellen Memphisben
 „prágai tavasz”, majd a Varsói Szerződés seregeinek bevonulása
 Sergio Leone: *C’era una volta il West* (*Volt egyszer egy vadnyugat*) c. film
 Lindsay Anderson: *If (Ha)* c. film
- 1969 Fellini: *Satyricon* c. film, PETRONIUS írásai alapján
 Fo: *Buffómisztérium* c. dráma; Nobel-díj: 1997
 aug. 15-17.: fesztivál Woodstockban: 300 ezer fő, „open air” mozgalom, a
 szubkultúra előtörése, lázadás a szabadság és a szerelem jegyében
 ember a Holdon: Armstrong és Aldrin (Apollo 11)
 Bacsó Péter: *A tanú* c. film (bemutató: 1979)
 Nobel-díj: Samuel **BECKETT** [1906—1989]
- 1969—1974 *Monty Python* c. (abszurd) tévésorozat a BBC-n
- 1970 **ILLYÉS GYULA**: *Koszorú* c. költemény
 Nobel-díj: Alekszandr **SZOLZSENYICIN** [1918—2008]
- 1971 Makk Károly: *Szerelem* c. film, **DÉRY TIBOR** novellái alapján
 Nobel-díj: Pablo **NERUDA** [1904—1973]
- 1972 Bob Fosse: *Cabaret (Kabaré)* c. film
 Bertolucci: *Ultimo tango a Parigi* (*Az utolsó tangó Párizsban*) c. film
 Tarkovszkij: *Solaris* c. film, LEM sci-fi regénye (1961) alapján
 Nobel-díj: Heinrich **BÖLL** [1917—1985]
- 1975 Helsinki: Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet;
 a hidegháború vége
 Milos Forman: *One Flew over the Cuckoo’s Nest* (*Száll a kakukk fészkére*) c.
 film, KESEY regénye (1962) alapján
KERTÉSZ IMRE: *Sorstalanság* c. regény; Nobel-díj: 2002
- 1976 Nobel-díj: Saul **BELLOW** [1915—2005]
- 1977 George Lucas: *Star Wars* (*Csillagok háborúja*) c. „sci-fi western” film
 Steven Spielberg: *Close Encounters of the Third Kind* (*Harmadik típusú
 találkozások*) c. sci-fi film
 Woody Allen: *Annie Hall* c. film
 Andrzej Wajda: *Człowiek z Marmuru* (*Márványember*) c. film
- 1979 Francis Ford Coppola: *Apocalypse Now* (*Apokalipszis most*) c. film
- 1980 Jirí Menzel: *Postriziny* (*Sörgyári capriccio*) c. film
- 1981 Szabó István: *Mephisto* c. film; Oscar-díj
- 1982 Steven Spielberg: *E.T.: The Extra-Terrestrial* (*E.T.: a földönkívüli*) c. film
 David Attenborough: *Gandhi* c. film
 Nobel-díj: Gabriel **GARCÍA MÁRQUEZ** [1928—]
- 1983 Elfriede **JELINEK**: *Die Klavierspielerin* (*A zongoratanárnő*) c. regény;
 Nobel-díj: 2004
 Nobel-díj: William **GOLDING** [1911—1993]
- 1984 James Cameron: *The Terminator* c. film

- 1985 **SPIRÓ GYÖRGY: Csirkefej** c. dráma
- 1985— Gorbacsov az SZKP főtitkára
- 1986 Csernobil: katasztrófa az atomreaktorban
- ESTERHÁZY PÉTER: Bevezetés a szépirodalomba** c. kötet (6 mű)
- COETZEE: *Foe* c. regény; Nobel-díj: 2003
- 1988 David Zucker: *The Naked Gun (Csupasz pisztoly)* c. filmvígjáték
- Barry Levinson: *Rain Man (Esőember)* c. film
- 1989 a kelet-európai szocialista államok összeomlása
- Tim Burton: *Batman* c. film
- 1990 Paul Verhoeven: *Total Recall (Az emlékmás)* c. film
- Nobel-díj: Octavio **PAZ** [1914—1998] mexikói költő, emlékiratíró, politikus
- 1993 Steven Spielberg: *Jurassic Park* c. szörny- és katasztrófafilm
- Robert Zemeckis: *Forrest Gump* c. film
- 1994 Tar Béla: *Sátántangó* c. film; 5450 perc, fekete-fehér
- 1997 Nobel-díj: Dario **FO** [1926—]
- 1998 Tom Tykver: *Lola Rennt (A lé meg a Lola)* c. film, a cselekmény 3 változatával
- Nobel-díj: José **SARAMAGO** [1922—] portugál író
- 1999 Andy és Larry Wachowsky: *The Matrix (Mátrix)* c. film
- Nobel-díj: Günter **GRASS** [1927—]
- 2000 Nobel-díj: Kao **HSZING-CSIEN** [1940—] 1988 óta párizsi kínai író
- 2001 Nobel-díj: Vidiadhar Surajprasad **NAIPAUL** [1932—] trinidadai születésű brit író
- 2002 Pedro Almodóvar: *Hable con ella (Beszélj hozzá)* c. film
- Nobel-díj: **KERTÉSZ Imre** [1929—]
- 2003 Nobel-díj: John Maxwell **COETZEE** [1940—] dél-afrikai születésű ausztrál író
- 2004 Nobel-díj: Elfriede **JELINEK** [1946—] osztrák író
- 2005 Nobel-díj: Harold **PINTER** [1930—2008] angol drámaíró
- 2006 Nobel-díj: Orhan **PAMUK** [1952—] török író
- 2007 Nobel-díj: Doris **LESSING** [1919—] perzsiai születésű brit író
- 2008 Nobel-díj: Jean-Marie Gustave **LE CLÉZIO** [1940—] francia író